

1405
ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus XV.

Fasciculus 6.

1969 JAN 23

RUSZOLY JÓZSEF

A választási bíráskodás
Magyarországon a két nemzetgyűlés
idején (1920—1926)

SZEGED

1968

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus XV.

Fasciculus 6.

RUSZOLY JÓZSEF

**A választási bíráskodás
Magyarországon a két nemzetgyűlés
idején (1920—1926)**

SZEGED
1968

Redigunt

GYÖRGY ANTALFFY, ÖDÖN BOTH, ANTAL FONYÓ, ISTVÁN KOVÁCS,
JÁNOS MARTONYI, KÁROLY NAGY, ELEMÉR PÓLAY

Edit

*Facultas Scientiarum Politicarum et Juridicarum Universitatis Szegediensis
de Attila József nominatae*

Nota

Acta Jur. et Pol. Szeged

Szerkeszti

ANTALFFY GYÖRGY, BOTH ÖDÖN, FONYÓ ANTAL, KOVÁCS ISTVÁN,
MARTONYI JÁNOS, NAGY KÁROLY, PÓLAY ELEMÉR

Kiadja

*A Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara
(Szeged, Lenin krt. 54.)*

Kiadványunk rövidítése:

Acta Jur. et Pol. Szeged

A választási bíráskodás, a választások érvényessége fölötti érdemi döntés (verificatio)¹ egyidős a polgári népképviseléssel. Hazánkban a választások törvényességének „bármely tekintetből” történt kétségbe vonásában való „intézkedést” 1848-ban szerezte meg az országgyűlés képviselőháza (1848 : V. tc. 47. §.). A képviselőház országos ülésének verifikációs jogköre az 1848-as házszabályokban meghatározott formában az 1861. és az 1865—1868. évi országgyűlések idején is fennmaradt. A Deák-párt által kezdeményezett 1868-as házszabály-módosítás után a választási bíráskodás a képviselőház által választott bíráló bizottságok hatáskörébe került. A bíráló bizottságokban a kormánypárt mindig többséggel rendelkezett. Ez volt az oka igen enyhe, „se jobbra, se balra” nem veszélyes ítélezési gyakorlatuknak. A törvényhozás már 1874-ben elhatározta e funkciónak a királyi Kúriára való átruházását (1874 : XXXIII. tc. 89. §.), a részletes szabályozás azonban — az ellenzék állandó sürgetése ellenére — még egy negyedszázadig váratott magára.

A Kúria választási bíráskodásra vonatkozó 1899 : XV. tc. *bifurkációs rendszert* valósított meg. A ház hatáskörének meghatározott részét nyolc esztendőre a királyi Kúriára ruházta át. Emellett megmaradtak a bíráló bizottságok is, amelyek a módosított házszabályokban² meghatározott igazolási és választási bíráskodási ügyekben hozhattak döntéseket.

Jelen helyen nem tartjuk feladatunknak a több vonatkozásban ellentmondásos szabályozás, illetve az annak alapján kialakult felemás kúriai gyakorlat vizsgálatát, amelyet a kortárs közjogi és publicisztikai irodalom egyes képviselői igen sokat bíráltak.³ A Kúria mereven formalisztikus eljárása ellenzéki oldalról támadásokat váltott ki. Az 1901-ben, 1905-ben és 1906-ban megtartott

¹ A verifikáció főbb problémáiról ld. különösen: Goltner Dénes: *A képviselőválasztások érvényessége fölötti bíráskodás alapkérdései* (Szeged, 1937.) (A továbbiakban: Goltner.); Csekey István: *A választási bíráskodás szervezéséhez* (Bp. 1911.) (A továbbiakban Csekey.); Csizmadia Andor: *A magyar választási rendszer 1848—1849-ben* (Az első népképviselési választások) (Bp. 1963.) 167—234. o.

² Az 1896. évi november hó 23-ára hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai XXXVIII. k. (Bp. 1901.) 114—165. o. Itt jegyezzük meg, hogy a házszabályoknak a választási bíráskodással foglalkozó részeit a későbbi (1908-as, 1912-es és 1924-es) módosítások nem érintették. Ezért a későbbiekben is az ún. „1908-as házszabályok”-on témánk szempontjából a most hivatkozott forrást értjük.

³ Aigner Adolf: *A kir. Curia és a margittai mandátum* (Bp. 1902.); Jusztiusz: *A képviselőválasztások feletti curiai bíráskodásból* (Bp. 1902.); Tetétleni Ármin: *Egy életbevágó controversia a választási bíráskodás köréből* (Bp. 1905.) A részletes bibliográfiát ld. Goltner. 260—264. o.

választások után minimális volt a megsemmisített választások száma⁴, 1910–11-ben pedig „valóságos sztrájkot” rendezett e terhes feladattól szabadulni igyekvő legtöbb ítélőszék.⁵ Egyetlen kérvénynek sem adott helyt.⁶

1907-ben a kormányban egy speciális választási bíróság felállításának gondolata is felvetődött. Ennek tagjait fele-fele részben a Kúria, illetve a Közigazgatási Bíróság bírái közül választotta volna a képviselőház.⁷ Már az 1899 : XV. tc. megalkotásakor felmerült a választási bíráskodásnak a Közigazgatási Bíróságra való átruházásának gondolata,⁸ amelynek a közjogászok körében is sok híve volt⁹, de elfogadása az 1925 : XXVI. tc. megalkotásáig váratott magára. A Kúriának az 1915 : XVII. tc.-ben módosított hatásköre az 1908 : XXXVII. tc.-vel történt 12 évre szóló meghosszabbítása révén 1920. szeptember 10-ig fennmaradt, gyakorlatilag azonban csak 1918. november 16-ig, az országgyűlés képviselőházának feloszlásáig érvényesülhetett.

⁴ A választási bíráskodási gyakorlattal kapcsolatban megjelent forrásértékű művek közül kiemeljük: Ráth-Végh István: *Választási bíráskodás. Választói jog...* A m. kir. Curiának... elvi jelentőségű határozatai. (Bp. 1911.) Új Döntvénytár X. k. (A továbbiakban Ráth-Végh: *Új Döntvénytár*, X.); Tetétleni Ármin: *Petíció ügyek* (I.) A választási bíráskodás tárgyában a m. kir. Curia által hozott határozatok. (Bp. 1905.) *Magyar Döntvénytár V. k.*; Battlay Dezső: *Petíció ügyek II. A kir. Curia érdemleges gyakorlata...* (Bp. 1931.)

⁵ Goltner, 203. o.

⁶ Ezzel kapcsolatban igen éles kritikát mond Erdélyi Viktor: *A parlament és a Curia*. Huszadik Század XIII. évf. (1913) XXVI. kötet, 384. és köv. l.

⁷ Csekey, 15. o.

⁸ Az 1896. évi november hó 23-ára hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója. XXII. k. 62. o.

⁹ Ezt az álláspontot képviselte Kmety Károly, Tihanyi Lajos, Móricz Károly, Buza László, Tetétleni Ármin, Kérészy Zoltán, Várady Zsigmond. Ld. *Az 1911-ik évi országos jogászygyűlés irományai. II. kötet. Napló.* (Bp. 1912.) 289–295. o.

I. A VÁLASZTÁSI BÍRÁSKODÁS ANYAGI JOGI, SZERVEZETI ÉS ELJÁRÁSI KÉRDÉSEI A KÉT NEMZETGYŰLÉS IDEJÉN

1. A szabályozás alakulása (1918—1922)

A választási bíráskodást az ellenforradalmi rendszer két nemzetgyűlése alatt, 1920-tól 1926-ig újra a ház bíráló bizottságai látták el. A Kúria és a képviselőház között megosztott bíráskodás rendszerével először a polgári demokratikus forradalom szakított. Az alkotmányozó nemzetgyűlési választásokról rendelkező 1919 : XXV. néptörvény kimondta, hogy az „alkotmányozó nemzetgyűlési választások érvénye felett az alkotmányozó nemzetgyűlés dönt” (37. §.).

Az első nemzetgyűlési választások előtt kibocsátott ún. Friedrich-féle választójogi rendeletek lényegében a polgári demokratikus forradalom idején kiadott néptörvényekre épültek. Ezek egyike, a nemzetgyűlés tagjainak választásáról intézkedő 5988/1919. ME sz. rendelet¹⁰ az 1919 : XXV. néptörvényhez hasonlóan kimondta, hogy a „nemzetgyűlési választások érvénye felett — amíg más jogszabály eltérően nem rendelkezik — a nemzetgyűlés dönt” (75. §.). A nemzetgyűlés első ülésén az 1908. évi házszabályok felújítása mellett foglalt állást. Ezzel átvette a bíráló bizottsági választási bíráskodás abban szabályozott rendelkezéseit is.¹¹

A rendelet kizárta az 1899 : XV. tc. és az azt kiegészítő 1915 : XVII. tc. alkalmazását. Ezzel azt sem tette lehetővé, hogy a panaszlók az e törvényekben taxative felsorolt érvénytelenségi okokra hivatkozzanak.

Mint már bevezetésünkben is érintettük, a panaszok elbírálásánál alkalmazott házszabályok 71. §-a is tartalmazott érvénytelenségi okokat, ezek azonban feltételezték az 1899 : XV. tc. 3. §-ában s az 1915 : XVII. tc.-ben meghatározott anyagi szabályok érvényét is. Az 1899 : XV. tc. és a hozzá kapcsolódó törvények hatályon kívül helyezésével olyan szabályok érvénye is megszűnt, amelyek pótlásáról a rendelet kibocsátói nem gondoskodtak. E szabályok pótlására a házszabályok revíziójával megbízott bizottság 1920 júliusában beterjesztett tervezete lett volna hivatva, ezt azonban a nemzetgyűlés nem tárgyalta le.¹²

A választási bíráskodás körüli jogbizonytalanság a második nemzetgyűlés alatt is fenmaradt. Az 1922 januárjában késve beterjesztett Bethlen—Klebsberg-féle választójogi törvényjavaslat elvi kijelentést tartalmazott a Közigazgatási Bíróság hatáskörének a képviselőválasztások fölötti bíráskodásra való

¹⁰ Magyarországi Rendeletek Tára, 53. évf. 1919. (Bp. 1919.) 894. o. Vö. Ruzsoly József: Az első nemzetgyűlési választások előzményeihez. Jogtörténeti Tanulmányok I. (Szerk.: Csizmadia Andor) Bp. 1966.) (A továbbiakban Ruzsoly.) 102—104. o.

¹¹ Az 1920. évi február hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplóra. (A továbbiakban Napló, 1920—1922.) I. k. (Bp. 1920.) 8. o. Vö. a 2. sz. jegyzettel.

¹² Az 1920. évi február hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés irományai. (A továbbiakban Irományok 1920—1922.) IV. k. 1—111. o.; Magyar Országos Levéltár [OL] Igazságügyminisztérium lt. [IM] T 474/1.

kiterjesztéséről, amelynek későbbi törvényi szabályozásáig továbbra is a képviselőház, (illetve a nemzetgyűlés) gyakorolta volna e funkciót. A választójogi bizottság nem kívánt prejudikálni a jövő országgyűlésének, ezért az általa elfogadott javaslat már nem tett említést a Közigazgatási Bíróság leendő eljárásáról.¹³ A törvényjavaslat vitáját a nemzetgyűlés mandátumának 1922. február 16-án történt lejártá szakította meg. Az új nemzetgyűlési választásokra kibocsátott, oktrojált 2200/1922. ME sz. választójogi alaprendelet¹⁴ a képviselőválasztások fölötti bíraskodás gyakorlását „a törvényhozás további rendelkezéséig” újból a nemzetgyűlésre bízta (113. §.). Az alapválasztások után kiadott, a panaszok benyújtását szabályozó 4716/1922. ME sz. rendelet,¹⁵ amely szigorította a panaszírat kellékeit, anyagi jogi vonatkozásban csak arra utalt, hogy „az okok, melyeknél fogva a panaszlók az illető választás érvényességét megtagadják, tüzetesen megjelölendők” s a bizonyítékok is szabályosan felsorakoztatandók.

A második nemzetgyűlés szintén az 1908-as házszabályokat ismerte el hatályosnak. E házszabályoknak a bíráló bizottságokra vonatkozó rendelkezései a nemzetgyűlés egész tartama alatt érvényben is maradtak.

2. Az érvénytelenségi okok

A választási érvénytelenségi okok azok a jogilag szabályozott körülmények, amelyek fennforgása esetén a verifikációt végző szervnek a választást s az ennek folytán elnyert képviselői mandátumot meg kell semmisítenie. A választási bíraskodásnak a két nemzetgyűlésre vonatkozó bizonytalan szabályozásából eredő nehézségek éppen *anyagi jogi* vonatkozásban, az *érvénytelenségi okok* kérdésében mutatkoztak meg leginkább. A választási bíraskodás anyagi jogi szabályai különböző jellegű s a kellő módon össze nem hangolt jogforrásokban jelentek meg. Az elsődlegesnek tekinthető 1908. évi házszabályok mellett a bíráló bizottságok eljárásuk során figyelembe vették a választójogot és a választási eljárást szabályozó, ténylegesen *törvénytőló (szükség) rendeleteket* s a hatályon kívül helyezett 1899 : XV. tc., illetve a hozzá kapcsolódó más törvények szabályait is.

A *mindkét nemzetgyűlés* alatt hatályban levő 1908. évi házszabályok 71. §-a az érvénytelenségi okok *négy csoportját* ismerte.

a) Az első csoportba a *választhatóság hiánya* került. Azt, hogy a választás időpontjában kiknek nincs akár egyáltalán, akár csak az illető kerületben „törvény szerint” passzív választójoguk, az első nemzetgyűlésre a 4895/1919. ME sz. rendelet, a második nemzetgyűlésre vonatkozóan pedig a 2200/1922. ME sz. rendelet szabályozta.

b) A második csoportba az 1899 : XV. tc. 3. §-ának 7—8. pontjaiban meghatározott — közös néven *izgatásnak* nevezett — cselekmények kerültek, ha azokat „nem a képviselő, hanem más valaki követte el és a felmerült és bebizonyított tényekből alaposan következtethető, hogy azok a . . . választás eredményére döntő befolyással bírtak.”

¹³ *Irományok 1920—1922.* XIII. k. 1—23; 212—282. o.

¹⁴ Budapesti Közlöny, 1922. március 3.

¹⁵ Budapesti Közlöny, 1922. június 2.

c) Az érvénytelenségi okok harmadik csoportja a választás eredményére döntő befolyással levő, „a választókerületben elkövetett *erőszak vagy fenyegetés*” tartozott, ha az „a választók körében oly mérvű megfélemlítést idézett elő, mely a választók, bár számszerűleg meg nem állapítható részét választási joguk szabad gyakorlásában gátolta.”

d) A házszabályok szerinti negyedik csoportot azok az érvénytelenségi okok alkották, amelyek eredetileg akkor forogtak fenn, ha „az 1874 : XXXIII. tc., vagy az ezt kiegészítő 1899 : XV. tc.-nek szabályai, ideértve azokat is, amelyek fegyelmi vagy büntető határozatok alakjában rendelkeznek, akár cselekvés, akár mulasztás által oly mérvben sértették meg, hogy alaposan következtethető, miszerint . . . a választás eredményére döntő befolyást gyakoroltak.” A házszabályoknak a korábbi törvények „szabályai”-ra való utalása a nemzetgyűlések alatt a kifejezett házszabálmódosítás hiányában is az azok helyébe lépő *rendeletek választási szervezeti és eljárási szabályai*val hozható csak kapcsolatba. A bíráló bizottságok állapították meg, hogy *e kereteken belül* milyen választási szabálysértést tekintenek érvénytelenségi oknak.

Az érvénytelenségi okok e szabályozása feltételezte a kúriai választási bíráskodás kifejezetten hatályon kívül helyezett anyagi jogi rendelkezéseinek érvényességét. Ezek hiányát a *bíráló bizottságok szokásjogot keletkeztető gyakorlata* egészítette ki. Parlamenti szokásjogot a ház *egyetlen* aktuusa is létesíthetett, de „csak abban a körben . . . , melyre nézve a parlamentnek jogalkotási képessége van.” E speciális szokásjog a kodifikált, illetve az eseti határozatok által kialakított házszabályokon belül mutatkozó joghézagok kitöltésére szolgált.¹⁶ A bíráló bizottságok a ház átruházott hatáskörében jártak el, működésükben a ház egészét helyettesítették, így az igazolások és a választási bíráskodás körében a nemzetgyűléssel azonos szintű szokásjoggal hidalták át az érvénytelenségi okok között tátongó szakadékokat. Az első nemzetgyűlés bíráló bizottságai csak ilyen módon foglalkozhattak a *képviselőjelölt által elkövetett vesztésekre* hivatkozó petíciókkal.¹⁷ Mindkét érvénytelenségi okot korábban az 1899 : XV. tc. szabályzata (3. §. 7—8. pont, illetve 3. §. 2—3. pont). A bíráló bizottságok e gyakorlatukkal ténylegesen áttörték a 5486/1919. ME sz. rendeletnek a kúriai bíráskodás szabályainak alkalmazását kizáró rendelkezését. Jogforrástani szempontból ez az áttörés mégsem történt meg, mert e szabályok a bíráló bizottsági gyakorlatban nem mint a korábbi törvény rendelkezései, hanem mint a nemzetgyűlési szokásjog normái jelentkeztek.

A jogi helyzet 1922-ben lényegesen eltért a korábbtól. Igaz, hogy a 2200/1922. ME sz. választójogi szükségrendelet egy szóval sem utalt a kúriai bíráskodási törvények anyagi jogi szabályaira, de alkalmazásuk elé sem gördített akadályokat.

¹⁶ Buza László: *A képviselőház házszabályai* (A továbbiakban: Buza.) (Sárospatak, 1916.) 30. o. A bíráló bizottságok tudatában voltak annak, hogy tulajdonképpen szokásjogot alkotnak. Rupert Rezső az első nemzetgyűlés III. bíráló bizottságának 1920. június 22-i zárt ülésén ki is fejtette, hogy a bizottság „nem csak annyiban vált ítélkezésében szuverénné, hogy a tényállást, a bizonyítékokat szabadon mérlegelheti, hanem *reá tartozik annak megállapítása, hogy a felhozott tényállítások, ha valók is, kimeríthetnek-e egyenként vagy összességükben oly jogi érvénytelenségi okokat, melyek alapján a választás megsemmisíthető.*” OL Képviselőházi lt. [Kh. lt.] A (F) III. 1. 3. (Juhász E.—Kerekes M.)

¹⁷ Ld. a 83., 86., 91. és a 92. sz. jegyzetben jelzett ügyeket.

A bíráló bizottságok működésének megkezdése előtt a választási bíraskodásban követendő elvek megállapítására Bethlen István elnökletével és az igazságügyminiszter részvételével a nemzetgyűlési bíráló bizottságok elnökei 1922. december 6-án bizalmas értekezletet tartottak. Az értekezlet azt a jelentést fogadta el, amelyet Egyed István igazságügyminisztériumi előadó terjesztett elő. A bizottsági elnökök megállapították, hogy a Kúriára vonatkozó törvényekben (1899 : XV. tc., 1915 : XVII. tc.) szabályozott érvénytelenségi okok „a nemzetgyűlési választások felülbírálásánál figyelembe veendőek . . . azon körülményeknél fogva, hogy a magyar királyi Kúria bíraskodásának megszüntével az ezen okok alapján előterjesztett panaszok elbírálása is csak magához a törvényhozó testülethez tartozhatik”.¹⁸ E helyes álláspontot még azzal támasztották alá, hogy az érvényes házszabályokban megállapított érvénytelenségi okok a Kúria párhuzamos eljárására tekintettel nem tartalmazzák kimerítően a lehetséges megsemmisítési eseteket.

Az egykor kúriai hatáskörbe tartozó érvénytelenségi okok a passzív választójog hiánya kivételével *minőségileg különböznek* a házszabályok 71. §-ában meghatározott érvénytelenségi okoktól. Különösen a fentiekben harmadik és negyedik csoportban említett *erőszak és fenyegetés* (71. §. c.), illetve *választási eljárási szabálysértés* (71. §. d.) meghatározatlan volta adott nagy lehetőséget a bíráló bizottságoknak arra, hogy az adott esetben szabadon döntsenek, valamely cselekmény érvénytelenségi okká való nyilvánításáról.¹⁹

3. A két nemzetgyűlés bíráló bizottságainak megalakulása, szervezete és összetétele

Az általános választásokra kitűzött legutolsó határnapot követő 30 nap elteltével a nemzetgyűlés elnöke *véglegesen igazolt* képviselőknek jelentette ki mindazon képviselőket, akik ellen sem az igazoló osztályok, sem valamely képviselő részéről kifogás nem tétetett (házszabályok 12. §., ill. 15. §.), s mandátumuk nem volt panasszal megtámadva (24. §.). E bejelentés után a nemzetgyűlés az eredetileg előírt kilenc helyett *négy bíráló bizottságot választott*, amelyek mindegyike 7—7 véglegesen igazolt képviselőből állt (35. §.). A bizottságok tagjai a ház nyilvános ülésén esküt tettek arra, hogy az eléjük kerülő ügyekben „a képviselőház megállapított . . . szabályai szerint . . . részrehajlás és mellékes tekintetek” nélkül járnak el (36. §.). A bíráló bizottságok időközben megüresedett helyeit a nemzetgyűlés töltötte be.

A bizottságok az eskütételt követő napon meg is alakultak. Minden bíráló bizottság először titkos szavazással és általános többséggel elnököt és jegyzőt választott, majd az elnök a bizottságra bízott ügyeket előadóknak osztotta ki.

A bíráló bizottságok *összetételét* a pártok megállapodásukban rögzíthették. Tanulságos s a verifikációs eljárás szempontjából fontos is, hogy a bizottságok összetételét áttekintsük.²⁰

¹⁸ OL IM It. T. 474/6. Vö. OL IM It. T. 474/5.

¹⁹ Ld. a 102—103. sz. jegyzetekben jelzett ügyeket.

²⁰ A bizottsági tagok foglalkozására s pártállására vonatkozóan a T. Boros László által szerkesztett *Magyar Politikai Lexikon (Magyar politikusok) 1914—1929.* (Bp. 1929.) c. mű adatait használtam fel.

Az első nemzetgyűlés bíráló bizottságai

I. bíráló bizottság: Barla-Szabó József orvos (KNEP); Ereky Károly mérnök, sertéshizlaló telep tulajdonos (KNEP); Giesswein Sándor kanonok (Keresztény Szocialista Gazdasági Párt); Hornyánszky Zoltán járásbíró (KNEP); Kenéz Béla statisztikus, egyetemi tanár (Kisgazdapárt); Lovász János gazdálkodó (a Kisgazdapárt „csizmás” képviselője); Örfly Imre közalapítványi ügyész (Kisgazdapárt).

II. bíráló bizottság: Ernst Sándor pápai prelátus (KNEP); Hegedűs György ügyvéd (Kisgazdapárt, 1921 májusától pártonkívüli); Hencz Károly jogász (KNEP); Kerese György jogász (Kisgazdapárt); Szabó Balázs ref. lelkész (Kisgazdapárt); Taszler Béla mérnök, katonatiszt (KNEP); Weiss Konrád MÁV főtisztviselő (KNEP).

III. bíráló bizottság: Nagy Pál gazdálkodó (a Kisgazdapárt „csizmás” képviselője); Pallavicini György örgróf (Kisgazdapárt, majd „disszidens”); Rupert Rezső ügyvéd (Kisgazdapárt, 1921 májusától pártonkívüli liberális ellenzéki); Somogyi István ügyvéd (KNEP); Túri Béla r. kat. lelkész, lapszerkesztő (KNEP); Usetty Ferenc gimn. tanár (KNEP); Wagner Károly ügyvéd (KNEP).

IV. bíráló bizottság: Dömötör Mihály ügyvéd (KNEP); Gedeon Jenő (Kisgazdapárt); Haypál István gazdálkodó (a Kisgazdapárt „csizmás” képviselője); Janka Károly ref. lelkész (Kisgazdapárt); Pető Sándor ügyvéd (Nemzeti Demokrata Párt); Rassay Károly államtitkár (KNEP, 1921. februárjában saját ellenzéki pártot alapít); Vass József r. kat. lelkész (KNEP).

A második nemzetgyűlés bíráló bizottságai

I. bíráló bizottság: Almásy László ügyvéd, polgármester (Egységes Párt, korábban Nemezeti Munkapárt, majd Nemzeti Középpárt); Hedry Lőrinc vármegyei másodfőjegyző, (Egységes Párt, korábban Nemzeti Munkapárt, majd Nemzeti Középpárt); Láng János MÁV főtisztviselő (Keresztény Gazdasági és Szociális Párt); Lingauer Albin lapszerkesztő (Keresztény Gazdasági és Szociális Párt); Mikovinyi Jenő járásbíró (Egységes Párt, előzőleg a KNEP tagja, illetve „disszidens”) Saly Endre betegsegélyző pénztári alkalmazott (MSZDP); Zsitvay Tibor a MÁV vezető ügyésze (Egységes Párt).

II. bíráló bizottság: Csilléry András ezredorvos (Keresztény Gazdasági és Szociális Párt); Erődi-Harrach Tihamér ügyvéd (Egységes Párt); Györki Imre munkásbiztosító pénztári alkalmazott (MSZDP); Hajós Kálmán ügyvéd (Egységes Párt, korábban a Nemzeti Munkapárt tagja); Hegymegi Kiss Pál miniszteriumi tisztviselő, jogász (Rassay-párt); Krakker Kálmán főszolgabíró (Egységes Párt), Patay Tibor vármegyei tisztviselő (Egységes Párt).

III. bíráló bizottság: Hébelt Ede volt jogakadémiai tanár (MSZDP); Héjj Imre ügyvéd (Egységes Párt); Huszár Dezső főszolgabíró (Egységes Párt); Léltay Ernő földbirtokos (pártonkívüli, korábban az Apponyi-féle függetlenségi párt tagja); Pesthy Pál törvényszéki bíró (Egységes Párt); Prónay György báró (Egységes Párt); Usetty Ferenc gimn. tanár (Keresztény Szociális és Gazdasági Párt). 1923. december 18. után a nemzetgyűlés alelnökévé választott Pesthy helyébe Nemes Bertalan ügyvéd (Egységes Párt), a meghalt Usetty helyébe

pedig Petrovác Gyula építésmérnök (Keresztény Gazdasági és Szociális Párt) került.

IV. *bíráló bizottság*: Berki Gyula földbirtokos (Egységes Párt); Fábián Béla jogász (Nemzeti Demokrata Párt); Örfly Imre közalapítványi ügyész (Egységes Párt); Putnoki Sándor főszolgabíró (Egységes Párt); Szapáry Lajos gróf, vármegyei aljegyző (Egységes Párt); Wolff Károly a főudvarnagyi bíróság elnöke (Keresztény Gazdasági és Szociális Párt); Jászai Samu szakszervezeti vezető (MSZDP). 1924. január 21-től a bizottsági tagságról lemondott Szapáry helyébe Eckhardt Tibor (Fajvédő Párt) került.

A bíráló bizottságok összetételét értékelve megállapíthatjuk, hogy az a nemzetgyűlések pártarányait tükrözte. Az első *nemzetgyűlés* bíráló bizottságai szinte teljesen a két kormányzópárt képviselőiből alakultak. E képet csak az árnyalja bizonyos fokig, hogy mindkét párt igen eltérő politikai felfogású s osztályhelyzetű képviselőket egyesített. A második *nemzetgyűlés* idején az Egységes Párt négy-négy taggal vett részt a bizottságokban. A kormánypárti többséget erősítették a kormányt támogató „ellenzéki” Keresztény Gazdasági és Szociális Párt képviselői is, akikkel szemben az egyetlen szociáldemokrata képviselő s esetleg egy-egy liberális beállítottságú polgári „honatya” képviselhetett a baloldali ellenzéket.

4. A bíráló bizottságok hatásköre és eljárása

A bíráló bizottságok hatásköréről a házszabály azt mondja, hogy az „a megbízó levelek ellen a házszabályok 12-ik §. b) és d) pontja, úgyszintén a 15. §. értelmében tett kifogásnak” és a választások érvényessége elleni panaszoknak tárgyalására és elintézésére terjed ki (37. §.). Mint 1848 óta mindig, a bíráló bizottságok hatásköre egyesítette a megbízólevelek formális igazolását (legitimatio) és a választási bíráskodást (verificatio).

Az igazoló osztályok — a ház megalakulása után pedig az igazolási állandó bizottság — által a megbízólevelekre hivatalból tett, illetve valamely képviselő által a még véglegesen nem igazolt képviselő ellen benyújtott kifogások fölötti döntés nem választási bíráskodás, hanem igazolás (legitimatio), amely a mandátummal kapcsolatos ténykérdés eldöntésében jelentkezik.²¹ Az igazolás és a választási bíráskodás házszabálybeli összekapcsolása elmosta a határt a két funkció között, ami abban is megmutatkozott, hogy az igazolási esetek körébe kerültek a képviselő *passzív választójogával* kapcsolatos kifogások is.

Ezek a választási érdemi kérdését érintették, éppen ezért *materialis értelemben* a választási bíráskodás (verificatio) szférájába tartoznak.²²

A nemzetgyűléshez a választók által benyújtott panaszok megvizsgálása és elbírálása alkotja a bíráló bizottságok hatáskörének jelentősebb, a szűkebb értelemben vett választási bíráskodás körébe eső részét, amelynek lényege a választás mint közjogi aktus érvényessége feletti döntés. Panaszt az előzőekben megismert érvénytelenségi okok alapján lehetett benyújtani. Ennek kellékeivel a későbbiekben foglalkozunk.

A panasszal megtámadott mandátumok esetében a bíráló bizottságok előtt *félként* a panaszlók egy vagy két meghatalmazottja (40. §.), a választást védeni kívánó képviselő egy vagy két meghatalmazottja és a választást védő polgárok,

²¹ Buza, 12. o.; 11. o.; 25. sz. jegyzet.

²² Goltner, 243—251. o.

illetve megbízottaik (42. §.) szerepelhetnek. A meghatalmazottakkal kapcsolatban a házszabályok csak azt a megszorítást tartalmazzák, hogy azok nem lehetnek országgyűlési (nemzegyűlési) képviselők, illetve a panaszlók meghatalmazottja nem lehetett a megtámadott képviselő ellenjelöltje sem (46. §.).

A házszabályok szerint a panasszal megtámadott képviselő egy vagy két megbízottja révén védheti mandátumát, a bizottság előtt viszont félként nem szerepelhet. A bíráló bizottságok ezt a szabályt betartották ugyan, az érdekelt képviselőt így is gyakran kihallgatták eljárásuk folyamán.

A bizottság a panasz tárgyalási határnapjáról értesítette a feleket, akiknek elmaradása a tárgyalás megtartását s az esetleg ügydöntő ítélet meghozatalát nem befolyásolta (74. §.).

A házszabályok azzal nem foglalkoztak, hogy a bíráló bizottság hány tagjának jelenlétében volt tárgyaló, illetve határozatképes. A gyakorlat ehhez legalább négy tag jelenlétét követelte meg.

A panasz minden esetben nyilvánosan tartandó tárgyalása az *alaki szempontú bírálattal* vette kezdetét, amely az érvényességi kellékek vizsgálatára terjedt ki. A feleknek egyelőre csak erre a kérdésre vonatkozó meghallgatása után döntött a bizottság, hogy elfogadja, az alaki hiányok miatt véglegesen visszautasítja, vagy hiánypótlásra záros határidő mellett visszaadja a panaszt.

Az *érdemleges tárgyalás* a panasznak s a beérkezett írásbeli nyilatkozatoknak a felolvasásával kezdődött el. Ezután a bíráló bizottság meghallgatta a panaszlók, a választást védő képviselő, illetve a választók meghatalmazottjainak előszóval tett nyilatkozatait. Mindegyik fél csak kétszer nyilatkozhatott, a bizottság azonban „az ügy felvilágosítása érdekében” további nyilatkozatokat kívánhatott. Az utolsó szó minden esetben a választást védőket illette meg (63. §.).

Az eljárás tárgyát a panaszban előadott érvénytelenségi okok képezték. A panaszlók meghatalmazottjai a tárgyalás folyamán csak új bizonyítékokra hivatkozhattak, a panaszban felhozottakon kívül újabb érvénytelenségi okokra nem s ha ezt tették is, ezeket a bíráló bizottság nem vehette figyelembe (64. §.).

Ha a bizottság — a szabályszerűen értesített felek meg nem jelenése esetében a beérkezett panasz, illetve védőirat, megjelenésük esetében pedig az előzőek mellett előadásuk és az előterjesztett bizonyítékok alapján — a fennforgó kérdést tisztázottnak tartotta, azonnal érdemben dönthetett. Amennyiben az előterjesztett adatokat a bíráló bizottság nem találta elégségesnek, akkor meghatározott kérdésekre *vizsgálatot* rendelhetett el (66. §.) E vizsgálatot a vizsgálóbiztos végezte, akit vagy a bizottság saját tagjai, vagy az igazolási állandó bizottság a végleg igazolt képviselők közül jelölt ki. A képviselő a vizsgálatot a házszabályokban részletesen szabályozott módon hajtotta végre, tanúkat és szakértőket hallgatott ki, helyszíni szemlét tartott s a választásra vonatkozó „közokmányokat” szerzett be (82—93. §§.), majd jelentését és az eljárás folyamán vezetett jegyzőkönyvet a nemzetgyűléshez nyújtotta be. A bíráló bizottság a hozzá került vizsgálóbiztosi jelentés alapján újabb tárgyalást tűzött ki. Szükség szerint pótvizsgálatot is el lehetett rendelni.

A peticionálók panaszukat indoklás nélkül mindaddig *visszavonhatták*, amíg a bizottság ítélethozatalra vissza nem vonult. A visszavonás az eljárás megszüntetéséhez vezetett (77. §.).

A bíráló bizottság a felek által előterjesztett bizonyítékokat s a vizsgálat anyagát *szabadon mérlegelhetette*. A bizottság érdemleges döntését *ítélet* alak-

jában hozta meg, melyben a képviselő végleges igazolását, vagy mandátumának megsemmisítését mondhatta ki (69. §.). A bizottság ítélete, a panasz alaki kellékek hiánya miatti visszautasítását, illetve a vizsgálat elrendelését tartalmazó végzése „kimerítőleg indokolandók” voltak (72. §.).

Külön végzésben határozott a bíráló bizottság a *költségekről*. Az alaptalan panasz elutasítása esetén a panaszlók az összes költségekben egyetemlegesen elmarasztalhatók voltak (99. §.). A választás megsemmisítése esetén a mandátumról le nem mondott képviselő, a választást védő polgárok és azok, akiknek törvényellenes magatartása a választás megsemmisítésének indokául szolgált, „a ténykörülmények szerint” a költségekben is elmarasztalhatók voltak (100–102. §§.). Leggyakrabban alkalmazták a bíráló bizottságok a házszabályok 103. §.-át, amely „a fennforgó körülményekhez képest” a felek közötti költségkövetelések megszüntetését s a vizsgálati költségek közöttük való megosztását tette lehetővé.

A bíráló bizottságok a ház olyan delegált bíróságai voltak, amelyeket tagjaik esküjén kívül csak a házszabályok kötöttek. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy működésük nem volt befolyásolható. *Határozataik érdemben nem voltak megtámadhatók*. Alaki szabálysértések miatt a nemzetgyűlés felülbírálta ugyan működésüket, erre azonban korszakunkban csupán egyetlen esetben történt kísérlet.²³

II. A KÉT NEMZETGYŰLÉS BÍRÁLÓ BIZOTTSÁGAINAK GYAKORLATA

Tanulmányunk e fejezetében a két nemzetgyűlés bíráló bizottságai elé került esetekkel foglalkozunk. A szoros értelemben vett verifikációs ügyek mellett feldolgozzuk a képviselők passzív választójogának hiányára alapított kifogásokat is, amelyek — mint láttuk — materialis értelemben nem az igazolás, hanem a választási bíráskodás körébe tartoznak.²⁴ A mandátum alaki hiányaira alapított kifogások az igazolás (legitimatio) körébe tartoznak, ezért kívül esnek vizsgálódási körünkön.²⁵

1. A választások elleni panaszok alaki szempontú elbírálása

A bíráló bizottságok az eléjük került panaszokat először alakilag, a panaszirat érvényességi kellékeinek megléte szempontjából vizsgálták meg. A panaszok jelentős hányada ennél nem is jutott tovább.

A választások elleni panaszok általános szabályait a házszabályok tartal-

²³ Ld. a 71. sz. jegyzetben jelzett ügyet.

²⁴ Vö. a 22. sz. jegyzettel.

²⁵ Szükségesnek látszik megjegyezni, hogy alkotmányjog-történeti tanulmányról lévén szó a köz- és társadalomtörténeti kérdésekkel, így kifejezetten a választások történetével nem foglalkozhatunk. Ezekre vonatkozóan az első nemzetgyűléssel kapcsolatban megemlítjük Nemes Dezső: *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919–1921.* (Bp., 1962.) c. művét és a 10. sz. jegyzetben hivatkozott tanulmányt, a második nemzetgyűlés választásaira vonatkozóan pedig Nemes Dezső egyik bevezető tanulmányára (*A fasiszta rendszer kiépítése és a népnomor Magyarországon 1921–1924.* [Bp. 1956.] 7–123. o.); Pándi Ilona: *Osztályok és pártok a Bethlen-konzolidáció időszakában* (Bp. 1967.) és Serfőző Lajos: *A Magyarországi Szociáldemokrata Párt a parlamentben 1922–1926.* (Bp. 1968.) c. művére utalunk.

mazták (51—59. §§.), s bár ezeket a választási eljárással kapcsolatos rendeletek mindkét nemzetgyűlésre vonatkozóan lényegesen módosították, az összehasonlítási alapként való bemutatásuk mégis szükséges.

Panaszt valamely képviselő választásának érvénytelenítése céljából csak az adott választókerületi választópolgárok adhatnak be (52. §). A beadási határidő általános választásának alkalmával a ház megalakulásának kimondásáig (21. §.), az időközi választások elleni panaszok esetében pedig a választást követő 30. napig terjed (51. §.). Az elkésve beérkezett panaszokat a bíráló bizottság tárgyalás nélkül utasíthatja vissza (51. §.).

A panasz érvényességi kellékei: 1. a képviselőházhoz (nemzetgyűléshez) való címzés, 2. az állam hivatalos nyelvén (magyarul) való szerkesztés, 3. legalább 10 panaszló közjegyzőileg vagy járásbíróságilag hitelesített aláírása vagy kézjegye legyen rajta, 4. az érvénytelenítési okok megjelölése, 5. a panaszt a peticionálók nevében képviselő egy vagy két megbízott közjegyzőileg, vagy járásbíróságilag hitelesített meghatalmazása, 6. az okozandó költségek fedezéseére előleges biztosítékul a panaszlók, vagy bárki részéről a ház pénztárnokának befizetett 3000 koronáról szóló elismervény s végül 7. a panaszhoz a nem magyar nyelven kiállított mellékletek hiteles fordítása, illetve a panasz, valamint összes mellékleteinek másolata csatolva legyen (53. §.).

A 2. és 6. pontban említett kellékek hiányában a panaszt az átvételre jogosított kor-, illetve a házelnök visszautasítja, egyébként az a háznak bemutatandó s az illető bíráló bizottsághoz utasítandó (54. §.). A bíráló bizottság a panaszt a 2—6. pontokban felsorolt kellékek hiányában s abban az esetben utasítja vissza, ha a szükséges vizsgálat nem igazolja, hogy a panaszlók az illető kerületben választójoggal rendelkeznek. Az 1. és 7. pontokba tartozó panasz kellékek hiánya s a panaszon vagy meghatalmazáson levő aláírások, ill. kézjegyek hitelesítési záradékának hiányos vagy szabálytalan volta a panasz azonnali visszautasítására nem szolgálhat. A bíráló bizottság az e hiányokban szenvedő panasziratokat 15—30 napos határidőre a panaszlóknak hiánypótlásra visszaadja (55. §.).

Az első nemzetgyűlés. választásai előtt kiadott 5988/1919. ME sz. rendelet a panasz benyújtási feltételeit súlyosbította. A panaszlók számát a rendelet a 3. pontban említett 10-ről 100-ra emelte, s ezeknek — új feltételként — a panaszhoz mellékelni kellett hatósági bizonyítványban igazolniuk kellett, hogy az illető választókerületben rendes lakóhellyel rendelkező nemzetgyűlési választók. A rendelet az érvénytelenségi okok (4. pont) helyett az érvénytelenségi tények s a rájuk vonatkozó bizonyítékok megjelölését írja elő (75. §.), aminek magyarázatát abban kell keresnünk, hogy a rendelet kibocsátásakor nem volt még tisztázva, hogy a nemzetgyűlés milyen anyagi jogi szabályok alkalmazását rendeli el. Az említett rendelet egyebekben a panasz kellékeit nem érintette, így a felújított házszabályoknak az azokra vonatkozó egyéb rendelkezései tovább érvényesültek, mégis azzal az eseti módosítással, hogy a nemzetgyűlés lehetővé tette a hiánypótlást az 5. és 6. pontban felsorolt kellékek esetében is. A nemzetgyűlés 1920. február 19-i ülésén kimondta, hogy a hiányok esetén eljáró „bíráló bizottság a panasz különbeni visszautasításának terhével a körülményekhez képest megállapítandó összegű kaució letételére és közös meghatalmazott nevezésére” hivatja fel a panaszlókat.²⁶ A biztosíték összegét a bíráló

²⁶ Az 1920. évi február 16-ára hirdetett nemzetgyűlés jegyzőkönyve. I. (Bp. 1920.) 15—16. o. 33. jkv. sz. határozat.

bizottságok egyöntetű gyakorlata 5000 koronában állapította meg, amit a pénz romlása indokolt.

Módosult a panasz *benyújtási határideje*, amelyet a rendelet egységesen 15 napban állapított meg. Mivel az általános választások után 1920. február 16-án összeült nemzetgyűlés azon tagjai, akik mandátumukat pótválasztás alapján nyerték el, még megtámadhatók voltak, a nemzetgyűlésben — a rendelet házszabálymódosító erejét vitatva — többen amellett foglaltak állást, hogy a nemzetgyűlés addig megválasztott tagjai többé meg nem támadhatók.²⁷

Az első nemzetgyűlés bíráló bizottságai *késedelem* címén két panaszt utasítottak vissza. *Szmrecsányi György* kereszténypárti képviselő 1920. január 25-én történt zalaegerszegi megválasztása ellen 1920. február 17-én nyújtották be panaszukat Pajthy Elek és társai, akik más dunántúli adataink tanúsága szerint alighanem joggal állították, hogy Eitner Zsigmond kormánybiztos a „kommunizmus” ürügyén „határozottan politikai üldözést” folytatott a Kisgazdapárt ellen.²⁸ *Perlaky György* kisgazdapárti képviselő 1920. február 10-én, a pécsváradi pótválasztáson elnyert mandátumát Scheffer János és társai is eredménytelenül támadták meg a képviselő által az ellenjelölt terhére elkövetett rágalmazás címén, mivel panaszukat késedelmesen, csupán 1920. március 9-én nyújtották be a nemzetgyűlés elnökéhez.²⁹

Az első nemzetgyűlés idején a panaszok az alaki hiányok miatti visszautasításának okai kivétel nélkül a *hiánypótlás elmulasztására* vezethetők vissza. *Vértés Vilmos István* mezőtúri és *Sokorópátkai Szabó István* győrszentmártoni peticionálói sem a kauciót nem fizették be, sem megbízottuk kijelölését nem pótolták, sőt az előbbieket még a hiányzó helyhatósági igazolás benyújtását is elmulasztották.³⁰ A grabócbozdányi kerületben kisgazdapárti programmal megválasztott *Ferdinandy Gyula* s a budapesti XI., illetve VII. választókerületben többséget nyert két nemzeti demokrata párti képviselő, *Sándor Pál* és *Bródi Ernő* elleni panaszok tartalmazták ugyan a megbízottak kijelölését, az 5000 korona befizetésére viszont senki sem vállalkozott. A kaució le nem tétele vetett véget annak az eljárásnak is, amelyet *Perlaky György* ellen Wagner György és társai kezdeményeztek dr. Fischer Miklós, a pécsváradi alapválasztáson legkevesebb szavazatot szerzett jelölt képviselővé való kijelentése érdekében.³¹ *Slachta Margit* Budapesten, az I. választókerületben történt megválasztása³² és a *Jármy József* ellen beadott panaszokat az illető bíráló bizottságok azért utasították el, mert *benyújtóik nem jelölték ki meghatalmazottaikat*.

Az utóbbi eset jellemző példája annak, hogy az uralkodó osztály torzsalkodó tagjai, hogyan próbálták egymás lehetetlenné tételére az „alkotmányos” eszközöket is felhasználni.

A nagykállói választókerületben megválasztott *Jármy József* szabolcsi földbirtokos ellen „kommunista szereplése” miatt a vele tíz éve pereskedő Gódeny László bérlő először „kérvényt” intézett a nemzetgyűléshez, nem sok-

²⁷ *Napló 1920—1922.* I. k. 23—24. o.

²⁸ OL Kh. lt. A (F) III. 1. 4. (Pajthy E.—Szmrecsányi Gy.) Vö *Ruszoly*, 105, 108. o.

²⁹ OL Kh. lt. A (F) III. 1. 4. (Scheffer J.—Perlaky Gy.)

³⁰ OL Kh. lt. A (F) III. 1. 4. (Csala Gy.—Vértés Vilmos I.) OL Kh. lt. A (F) III. 1. 3. (Pintér M.—[Sokorópátkai] Szabó I.)

³¹ OL Kh. lt. A (F) III. 1. 2. (Kertész J.—Ferdinandy Gy.); (Brezovszky E.—Sándor P.); (Molnár A.—Bródy E.); OL Kh. lt. A (F) III. 1. 4. (Wagner Gy.—Perlaky Gy.)

³² OL Kh. lt. A (F) III. 1. 1. (Hosszú J.—Slachta M.)

kal később pedig újfelhértői parasztemberekkel aláíratott, az etetés-itatásra és a képviselő „azelőtti kommunista viselkedésére” alapított panaszt nyújtott be. A II. bíráló bizottság végzésére az 5000 korona biztosítékot — nyilván a bérlő zsebéből — befizették ugyan, a „panaszlókat” viszont nem sikerült jogi képviselő megbízására, egy számukra minden bizonnyal teljesen közömbös petíciós ügy folytatására megnyerni.³³

Bader Franz és társainak Scholz Ödön nagymartoni képviselő elleni panaszügyét tárgyaló III. bíráló bizottság *összeférhetetlenségre* hivatkozva felszólította a panaszlókat, hogy képviselőjük, dr. Wagner Károly bíráló bizottsági jegyzővel közös ügyvédi irodát fenntartó dr. Sárosy Jenő helyett *új megbízottat nevezzenek ki*. Mivel a peticionálók ezt nem tették meg, a bizottság megszüntette az eljárást. E megszüntető végzésnek *nem volt megfelelő jogalapja*, mert a házszabályok 46. §-a, amelyre a bizottság hivatkozott, a panaszlók képviselőjével kapcsolatban csak azt a megszorítást tartalmazta, hogy az nem lehet országgyűlési (nemzetgyűlési) képviselő. Az ügyre vonatkozó *összeférhetetlenség* a házszabályok 38. §-a szerint Wagner Károly bizottsági jegyző személyében sem állott fenn.³⁴

A második nemzetgyűlés bíráló bizottságainak gyakorlatában a lényegesen megszaporodott ügyeknek csak fele jutott el az érdemi tárgyalási szakaszba, a többi már alaki vizsgálat során, illetve visszavonás folytán megszűnt. Az érdemben nem vizsgált panaszok számának növekedése elsősorban az általános választások első szakaszának lezárása után, 1922. június 2-án „a választások érvénytelenítésére irányuló panaszok beadására vonatkozó eljárás megállapítása tárgyában” kiadott 4716/1922. ME sz. rendelet szigorú előírásaiban keresendő. A rendelet, nyilvánvalóan a verifikációs ügyek csökkentése érdekében, tovább emelte a panaszt benyújtható választók számát, amelyet az adott kerületben egy képviselőjelöltet érvényesen ajánló polgárok számának felében (a szavazók 5%-a, de legfeljebb 500) állapított meg. A panasz benyújtását csak az adott kerületben választójoggal és rendes lakhellyel rendelkező választópolgárok vehettek részt, akiknek aláírását, illetve kézjegyét a *községi előjáróság, a városi tanács, Budapesten pedig a kerületi előjáróság hitelesítette* (4. bek.). Csatolni kellett a panaszlók nevében eljáró egy vagy két meghatalmazott részére a peticionálók által aláírt, *közjegyzőileg vagy bíróilag hitelesített* meghatalmazást, illetve az ily meghatalmazást magának a panasznak kellett tartalmaznia (6. bek.). Azt is *külön hatósági bizonyítvánnyal* kellett igazolni, hogy a panaszlók az illető választókerületben rendes lakhellyel rendelkező választók voltak. A panaszt e szabályozás szerint a választást követő *30 napon belül* lehetett benyújtani a nemzetgyűléshez. A rendelet most ismertetett újításai az 1908. évi házszabályok megfelelő rendelkezései helyébe léptek, amelynek a panasz kellékeire vonatkozó más részei továbbra is érvényben maradtak.

Az alaki kellékek elbírálásánál a peticionálók által a panaszíratra tett aláírások hitelesítésének és képviselőjük meghatalmazásának szabályos vagy szabálytalan voltának megítélése okozta a problémák zömét. Több esetben előfordult, hogy az aláírásokat a községi előjáróság nem, vagy csak szabálytalanul hitelesítette. *Herczegh Béla*, a kunhegyesi kerületben 1922. június 5-én meg-

³³ OL Kh. lt. A (F) III. 1.2. (Csipkés J.—Jármay J.); Vö. Szabolcs—Szatmár megyei Levéltár (korábban Nyíregyházi Állami Levéltár) Szabolcs vm. alispáni iratok 11005/1919. sz.

³⁴ OL Kh. lt. A (F) III. 1.3. (Bader F.—Scholz Ö.)

választott kormánypárti képviselő ellen Paczek Géza hívei nyújtottak be panaszt. (Paczek, aki a kerületet az első nemzetgyűlésben már képviselte, az Egyesült Párt nemhivatalos jelöltje volt.) A kunhegyesi előljáróság, a panaszt nem hitelesítette, mert azt a panaszlók *nem előtte írták alá*. A panasz záradéka csak azt bizonyította, hogy az aláírók valamennyien választójoggal rendelkező községbeli lakosok voltak. Hiába hivatkozott a peticionálókat képviselő ügyvéd a házszabályoknak ilyen esetben pótlási lehetőséget adó 55. §-ára, s arra, hogy „az aláírók *nem voltak abban a helyzetben, hogy aláírásaikat szabályszerűen hitelesítsék*”, a II. bíráló bizottság elutasította a panaszt.³⁵ Hasonló okból vetette el a bizottság a Gyulán megválasztott *Lukács György* kormánypárti képviselő ellen az ajánlat elfogadásának megtagadása címén Liptófalvy István nemzeti demokrata párti jelölt érdekében benyújtott panaszt is. A panasz szerint Gyula város tanácsa azért tagadta meg az aláírások hitelesítését, „mert azok *nem előtte történtek*”. Az igazsághoz azonban hozzátartozik az is, hogy ennek megszervezésére nem lehetett alkalma sem a jelöltnak, sem a párthíveinek, hiszen a városi rendőrkapitány azzal az indokolással, hogy „a forradalomban és a kommunizmusban exponált egyének társaságában nem ellenőrizhető, de semmi esetre sem az állam javát szolgáló agitációt fejt ki”, az 5112/1914. BM sz. rendelet értelmében Liptófalvyt két évre kitiltotta a városból.³⁶

A battonyai kerületben megválasztott kormánypárti báró *Urbán Péter* ellen benyújtott panasz aláírói a záradékban arra hivatkoztak, hogy Magyarbánhegyesen és Mezőkovácsházán az előljáróságot képviselő jegyző *kifejezetten megtagadta* az aláírásoknál való részvételt, ezzel természetesen magát a hitelesítést is. Hasonló eset fordult elő a nagyvázsonyi kerületben, ugyancsak az Egyesült Párt programjával megválasztott *Iklódy-Szabó János* ellen Zsigmond László Rassay-párti jelölt hívei által benyújtott petíció kapcsán. Az Ajka községben összegyűlt 263 aláírás hitelesítésénél a községi bíró nem volt hajlandó közreműködni, az esküdtek pedig „*nem voltak találhatók*”. A községi jegyző mellett a záradékot a kisbíró írta alá. A peticionálóknak ezt a hiábavaló kísérletét az I. bíráló bizottság nem vehette figyelembe, hiszen a kisbíró nem volt tagja az előljáróságnak. Ez egyúttal a petíció elutasításához vezetett, mert a szükséges 500 helyett ezután csak 470 érvényes aláírás maradt.³⁷

Ezek az ügyek arra mutatnak, hogy a helyi hatóságok nem biztosítottak megfelelő feltételeket a petíció aláírására, a községi előljáróságok, illetve a nevükben eljáró községi bírák és községi jegyzők nemegyszer megtagadták a kormánypárt elleni panasz aláírásánál való közreműködést. Ez utóbbi mulasztás a kormányrendelet végrehajtásának megsértése volt, amelyre a községi törvény fegyelmi eljárás megindítását rendeli (1886 : XXII. tc. 89–90. §.). Nincs tudomásunk arról, hogy a panaszlók egyetlen esetben is kezdeményezték azt a petíciós eljárástól független közigazgatási eljárást, a bíráló bizottságoknak azonban házszabályadta kötelességük lett volna a panaszt a hitelesítési záradékban mutakozó hiba, illetve hiány pótlására visszaadni (55. §.).

³⁵ OL Kh. lt. A (G) III. 1.2. (Mészáros D.—Herczegh B.) Itt jegyezzük meg, hogy Z. Nagy Ferenc *Ahogy én láttam* (Bp. 1965.) c. memoárjában (65. o.) tévesen azt írja, hogy Herczeghet, a Horthy család ügyészét, 1922-ben „egyhangú” választáson választották meg. A visszaemlékező minden bizonnyal egy későbbi választás történetét írja le.

³⁶ OL Kh. lt. A (G) III. 1.2. (Mózes I.—Lukács Gy.)

³⁷ OL Kh. lt. A (G) III. 1.3. (Selmeczy M.—Urbán P.); OL Kh. lt. A (G) III. 1.1. (Kerék Gy.—Iklódy-Szabó J.)

Az I. bíráló bizottság gyakorlatában két ellentétes döntés született azzal kapcsolatban, hogy a petíciót aláíró választó részt vehet-e az aláírások hitelesítésében. *Beck Lajos* 48-as függetlenségi, keresztény, kisgazda, földműves és polgári párti képviselővel szemben a volt körmendi kerületből kiszakított őriszentpéteri választókerület kereszténypárti választói adtak be panaszíratot. A bizottság 1923. június 20-i végzésében elutasította a kérelmet, mert Maróc és Ivánc községben a *hitelesítésnél közreműködő községi bírák panaszlókként is szerepeltek*. Ez *érdekelte tette őket* az eljárásban, ami a bizottság indoklása szerint „hatálytalanná és érvénytelenné” minősítette a hitelesítést. Az így hitelesnek el nem fogadott aláírások leszámítása után kellő számú panaszló már nem maradt, ezért a bizottság az alaki okból történő visszautasítás lehetőségével élt.

A bizottság egy év múltán *Nagy Vince* ügye kapcsán *ellentétbe került saját határozatával*. A debreceni III. választókerületben Jánosi Zoltán mandátuma megsemmisítésének a nemzetgyűlésben történt bejelentése után megejtett időközi választáson a parlamentbe került októbrista képviselő kifogásában hiába hivatkozott arra, hogy Debrecen város tanácsának a panaszra tett hitelesítési záradéka érvénytelen, mert az aláírások nem a testület vagy ennek erre felhatalmazott tagja, csupán egy meg nem nevezett hivatalnok előtt történtek, illetve a hitelesítés határozatilag kimondó öt tanács tag közül három panaszoskénti szereplése miatt *érdekelte volt*, a bizottság alakilag rendben találta a petíciót. „Nem szükséges, ... hogy az aláírások hitelesítése az egész tanács, vagy előre megbízott tanács tag jelenlétében történjék ... elegendő — mondja a bizottság —, ha a tanács a névaláírások hiteles voltát a maga felelősségével mint hatóság fedi ... Abból a körülményből, hogy a hitelesítő tanácsülésen részt vevő tanácsok közül hárman a petíciónak is aláírói, reájuk *érdekeltség esete nem állapítható meg*, mivel az érdekeltségnek ... ily tag magyarázása a hatósági funkcionálást tenné rendkívül sok esetben lehetetlenné.” A határozat ellen egyedül Saly Endre szociáldemokrata bizottsági tag szavazott, aki állásfoglalását különvéleményben is kifejezésre juttatta.³⁸ Aligha tévedünk, ha az I. bíráló bizottság *következtelen gyakorlatának* indokait a megtagadott képviselők, illetve a peticionálók pártállásában keressük. Beck esetében két ellenzéki párt harcáról, Nagy Vince ügyében viszont egy igen fontos kerület októbrista mandátumának az Egységes Párt hívei által kezdeményezett esetleges megsemmisítéséről volt szó. Az utóbbi petíció *a kormánypárt érdekeit szolgálta*, ezért a bíráló bizottság az SZDP képviselője ellenében lehetőséget biztosított az ügy érdemi tárgyalására.

A hibásan hitelesített panaszok között két olyan eset is előfordult, amelyeknél *nem a községi előljáróság*, hanem más hatósági személy járt el. A szécsényi választókerületben Andrassy—Friedrich párti keresztény ellenzéki programmal megválasztott *Rakovszky István* ellen; a kormánytámogató Hencz Károly képviselővé való kijelentése érdekében benyújtott panasz 471 aláírása közül 51-et a II. bíráló bizottság nem fogadott el, mert azok a rendeletileg hitelesítésre *fel nem jogosított* Kecskés Sándor szécsényi *tiszteletbeli főszolgabírótól származtak*. Ezek levonása után a minimálisan szükséges 423 helyett csak 420 aláírás maradt a panaszíraton, ami elutasítását eredményezte. Hasonló probléma vetődött fel a rétsági választókerületben az 1924. december 23-i időközi választáson megválasztott *Bud János* pénzügyminiszter mandátumának törvényes-

³⁸ OL Kh. It. A (G) III. 1.1. (Németh Gy.—Beck L.); (Barna L.—Nagy V.)

ségét kétségbevonó panasz esetében. A kerület képviselőtől verifikációs eljárás során megfosztott Huszár Elemér vezetésével benyújtott panasz 238 Keszeg, illetve Nézsza községből származó aláírásának hitelesítésénél a bíró mellett nem a községi jegyző, hanem Mohács Aladár *jegyzői irnok* működött közre. A IV. bíráló bizottság a hitelesítés e hibájá a házszabályok alapján *pótolható alakhiánynak* minősítette, a pótlásra azonban a nemzetgyűlés felosztatása miatt nem kerülhetett sor.³⁹

Egyes — így a már említett báró Urbán Péter battonyai, a liberális ellenzéki Rupert Rezső devecseri, a szociáldemokrata Knaller Győző soroksári, Walkó Lajos kereskedelmi miniszter baja-vaskúti és a pártonkívüli Apponyi Antal gróf bonyhádi mandátumát megtámadó⁴⁰ — petíciók aláírásokat nem is tartalmaztak, csak *tőlük független aláírási íveket*. Hiába hivatkoztak a panaszosok ezeken az íveken — mint például a Rupert elleni panaszhoz csatolt 29 íven — arra, hogy „*a panaszban foglaltakat ismerjük és azzal magunkat azonosítjuk*”, a bíráló bizottságok úgy kezelték ezeket az ügyeket, mintha a panaszt senki sem írta volna alá. Ezekben az esetekben nyilvánvalóan nem arról volt szó, hogy az aláírók nem tudták, mire vállalkoznak, a bíráló bizottsági gyakorlatot merev értelmezéssel mégsem lehet házszabály-ellenesnek minősíteni, hiszen *magát a panaszt valóban senki sem írta alá*. A III. bíráló bizottság, amely az Urbán Péter és Rupert Rezső elleni panaszok tárgyában igen sommásan járt el, a monori kerületben megválasztott nemzeti demokrata párti Pakots József elleni petíciót nyomban nem utasította vissza, hanem *előzetes vizsgálatot rendelt el* arra nézve, hogy „*a panaszhoz fűzött ívekre tett aláírások tényleg a panaszra tettettek, vagy hogy ezek az ívek az aláírások tételekor tényleg össze voltak-e már fűzve a ... panaszirattal.*” A panaszlók, akiknek érdekében állott a vizsgálat, nem előlegezték az ennek lefolytatásához szükséges további költségeket, ezért a bizottság később mégis törvényesnek ismerte el Pakots megválasztását.⁴¹

Fáy Gyula, a Gömör-Kishont megyei feledi választókerületben megválasztott kormánypárti képviselő ellen a Rassay-párt által benyújtott panasziraton és az utána következő aláírások záradékaiban levő dátumok között egynapos eltérés mutatkozott, amiből arra következtetett az I. bíráló bizottság, hogy a panasz megszövegezése előtt került sor az aláírások gyűjtésére.⁴² A bizottság ahelyett, hogy vizsgálatot rendelt volna el az ügyben, elhatározta a petíció visszautasítását.

Hat esetben azért utasították el a bíráló bizottságok a választások elleni panaszokat, mert a peticionálók nevében eljáró *jogi képviselők meghatalmazását hiányosnak találták*. A választást megtámadó polgárokat ezekben az esetekben a rendelet 6. bekezdésének az a fordulata tévesztette meg, amely szerint *maga a petíció is tartalmazhatta e meghatalmazást*. A panaszirat aláírásait a községi előljáróság, a meghatalmazást pedig bíróság, illetve közjegyző hitelesítette. Azok a panaszlók, akik magába a kérelembe foglalták bele képviselőjük meghatalmazását, csaknem minden esetben elmulasztották a panasz alá-

³⁹ OL Kh. lt. A (G) III. 1.2. (Deák P.—Rakovszky I.); OL Kh. lt. A (G) III. 1.4. (Huszár E.—Bud J.)

⁴⁰ OL Kh. lt. A (G) III. 1.3. Selmeczi M.—Urbán P.); (Ferenczy I.—Rupert R.); (Kovács A.—Knaller Gy.) OL Kh. lt. A (G) III. 1.1. (Reiner L.—Walkó L.); OL Kh. lt. A (G) III. 1.4. (Béck H.—Apponyi A.)

⁴¹ OL Kh. lt. A (G) III. 1.3. (Darázs I.—Pakots J.)

⁴² OL Kh. lt. A (G) III. 1.1. (Gémes V.—Fáy Gy.)

írásait bíróilag, illetve közjegyzőileg is hitelesíteni. Azt, hogy e második hitelesítés elmaradása pótolhatatlan alaki hiány, a IV. bíráló bizottság Szabó Sándor egységes párti képviselő ügyét tárgyaló 1924. május 21-i zárt ülésén a rendelet megszövegezésében részt vett, s időközben jobboldali ellenzékivé vált Eckhardt Tibor is kétségbe vonta. Azt mondta, hogy „a rendelet inteniója nem az volt, amit mond”, s azért „a kodifikátorok meghallgatását javasolja ... mert a kiterjesztő magyarázatot nem tartja helyesnek.” Jászai Samu szociáldemokrata bizottsági tag is azt javasolta, hogy a bizottság tekintszen el a „kisebb formahibáktól”. A döntés során kettejük ellenében született meg a panaszt elutasító végzés.⁴³ Ugyanígy foglalt állást a bizottság a Borsod megyei mezőcsáti kerületben Nagy Ferenc Rassay-párti jelölttel, a polgári demokratikus forradalom egykori miniszterével szemben győztes Édes Antal kormánypárti képviselő ügyében is. Az ellenzék ebben az esetben súlyos csendőri visszaélésre hivatkozott. E petíció valóságalapját támasztja alá Radvánszky Kálmánnak a választások előtt Bethlen miniszterelnökhöz küldött 1922. május 19-i levele, amelyben a megyei földbirtokos a mezőcsáti kilátásokat borúlátóan ítélte meg, s kifejtette, hogy itt és az ónodi kerületben „a legnagyobb presztízhöz és a legdrasztikusabb eszközökhöz kell folyamodni” a „gyalázatos Nagy Ferenc” parlamentbe való bejutásának megakadályozására.⁴⁴

Az előbbi két esethez hasonlóan az elutasítás sorsára jutottak a Bogyai János tatai, Erődi-Harrach Béla szalárd-kismarjai, Kaas Albert báró gödöllői, Bozsik Pál gyöngyösi és Berki Gyula nagyszalonta-sarkadi megválasztása elleni panaszok, amelyek szintén csak szövegükben tartalmazták közjegyzői vagy bírói hitelesítés nélkül a meghatalmazottak kijelölését.⁴⁵ Érdekes, hogy hat ilyen alapon elutasított petíció az utóbbi kivételével kormánypárti mandátumot támadott meg. Szembetűnő a Berki és Bozsik ügyében elutasító döntést hozó III. bíráló bizottság következetlensége. A Pakots József nemzeti demokrata párti képviselő ügyében a bizottság annak ellenére, hogy a petícióhoz csak utólag csatoltak néhány panaszos által adott védői megbízást, 4 : 3 arányban lezavazta a képviselő megbízottjának az elutasítást kérő indítványát s elhatározta a fentebb említett vizsgálatot. E mind a házszabályokkal, mind a bíráló bizottsági gyakorlattal ellenkező döntésre a tagok pártállása ad magyarázatot. A liberális képviselő mandátumának megsemmisítésére lehetőséget biztosító döntést a négy kormánypárti tag hozta meg a három ellenzéki ellenében.⁴⁶

2. Az eljárás megszüntetése a panasz visszavonása és az ügy folytatásától való hallgatólagos elállás esetében

Az esetek egyik részében az alaki eljárás befejezése előtt sor került a panasz visszavonására. Az első nemzetgyűlés idején így szűnt meg Karafiáth Jenő kereszténypárti államtitkár ipolyszalkai mandátumával kapcsolatos eljárás. A panaszlók képviselője az illetőségüket és választójogukat bizonyító ha-

⁴³ OL Kh. lt. A (G) III. 1.4. (Erdei S.—Szabó S.)

⁴⁴ OL Kh. lt. A (G) III. 1.4. (Gajda M.—Édes A.); Nemes Dezső: *A fasiszta rendszer kiépítése a népnemzet Magyarországon 1921—1924.* (Bp. 1956.) 283. o.

⁴⁵ OL Kh. lt. A (G) III. 1.1. (Major L.—Bogya J.); (Balogh L.—Erődi Harrach B.); (Romanecz A.—Kaas A.); OL Kh. lt. A (G) III. 1.3. (Kemény J.—Bozsik P.); (Jenei S.—Berki Gy.)

⁴⁶ OL Kh. lt. A (G) III. 1.3. (Darázsi S.—Pakots J.)

tósági igazolás pótlása helyett bejelentette a IV. bíráló bizottságnak, hogy megbízó „*az eljárást tovább folytatni nem óhajtják.*”⁴⁷ Ugyanez a bizottság foglalkozott Resch János és társainak *Muszti István*, a szalántai kerületben megválasztott kisgazdapárti képviselő ellen benyújtott s Darányi Ferencnek, a Keresztény Nemzeti Párt jelöltjének képviselővé való kijelentését kérő panaszírával, melyet a kérelmezők arra való hivatkozással, hogy „a kisgazdapárt vállalta a keresztény politikát, [ők] pedig csak azt akar[ták] a petícióval szolgálni, nem . . . a személyi harcot”, még a bíráló bizottsági ülés előtt visszavonta. A IV. bíráló bizottság jogszabályellenesen *nem vette tudomásul e visszavonást*, hanem alaki hiánypótlás végett azzal adta vissza a panaszt, hogy az aláírások hitelesítésének, a biztosíték lefizetésének és Darányi Ferenc volt ellenjelölt helyett új jogi képviselő kijelölésének elmaradása a panasz elutasításával jár. A panaszlók mindenre nem vállalkoztak, ezért ügyükben csak megszűnt az eljárás.⁴⁸

A második nemzetgyűlés idején *Bozsik Pál* gyöngyösi pap-képviselő (második) verifikációs ügye is azáltal szűnt meg, hogy a kormánypárti panaszosok — a közjegyzői hitelesítés elmaradása miatt formahibás — petíciójukat kifejezetten visszavonták.⁴⁹

A *Drehr Imre* elleni panasz sorsa azt példázza, hogy a választások megtámadását olykor-olykor szűk helyi érdekcsoportok határozták meg, s e körök döntöttek afelől is, hogy kívánatos-e az ügy folytatása vagy sem. Belák Sándor és társai által az enyingi választókerületben megválasztott Drehr Imre ellen benyújtott panasz a IV. bíráló bizottság elé került. A panasz aláírói a képviselő állítólagos vesztegetéseire is hivatkoztak, a lényeg azonban nem ez, hanem az Enyingi Takarékpénztár igazgatóságán belül dúló harc volt. E „rég és szolid takaréknak” az 1920. évi alaptőkeemelés alkalmával a Magyar—Olasz Bankkal lépett üzleti kapcsolatba, amely 2500 db. részvényét meg is vette. Miután 1921 decemberében megromlott a viszony a két pénzintézet között, a takarékpénztár a Lloyd Bankkal kereste a kapcsolatot. A Lloyd Bank 1922 márciusában csak arra az esetre helyezett kilátásba nagyobb mértékű hitelt, ha az Enyingi Takarékpénztár igazgatósága Drehr Imrét, a bank igazgatóját támogatja e Veszprém megyei kerületben. Az igazgatóság a budapesti pénzügyekkel szemben Kenessey Pongrácot, a takaréknak alelnökét szerette volna bejuttatni a nemzetgyűlésbe. Drehr Imre a nagyobb nyomaték kedvéért felvásárolta a Magyar—Olasz Bank enyingi részvényeit, amelyek birtokában néhány kistrészcseppel együtt a veszprémi kir. törvényszéknél elérte a Takarékpénztár közgyűlésének összehívását az igazgatóság által általuk benyújtott bizalmatlansági indítvány megtárgyalására. Az 1922. június 11-i közgyűlés idején Drehr már képviselő volt, ezért „tévedésre” hivatkozva jobbnak látta a bizalmatlansági indítvány napirendről való levételét. A Takarékpénztár igazgatósága által kezdeményezett, de pótolhatatlan alaki hiányban szenvedő panasz sem jutott el a tárgyalásig, mert azt az egyébként szabálytalanul meghatalmazott jogi képviselők „a járási pártválasztmány határozata alapján . . . kellő időben visszavonták.”⁵⁰

Korszakunkban egyetlen olyan esetet találtunk, amelyben a verifikációs eljárás alaki szakaszán túljutott panasz visszavonása megtörtént. Sarkady

⁴⁷ OL Kh. lt. A (F) III. 1.4. (Huszár T.—Karafiath J.)

⁴⁸ OL Kh. lt. A (F) III. 1.4. (Resch J.—Muszti I.)

⁴⁹ OL Kh. lt. A (G) III. 1.3. (Tordai A.—Bozsik P.)

⁵⁰ OL Kh. lt. A (G) III. 1.4. (Belák S.—Drehr. I.)

Antal és társai kisgazdapárti választók panaszt emeltek *Gerencsér István* kereszténypárti képviselő ellen, aki 1920. június 14-én nyerte el a mátészalkai kerület mandátumát. Az érdemi tárgyalás napján 1921. április 14-én a panaszlók azzal a figyelemreméltó indoklással „álltak el” a petíciótól, hogy „a választások óta ... 10 hónap telt el anélkül, hogy a ... kért vizsgálatot elrendelték volna”, így felesleges lenne a „kerület nyugalma” felforgatni. A II. bíráló bizottság tudomásul vette a panaszok visszavonását, Gerencsér Istvánt pedig véglegesen igazolta.⁵¹

Voltak olyan az eljárás érdemi szakaszába jutott ügyek, amelyek csak azért nem sorolhatók a visszavont petíciók közé, mert hiányzik a panaszlók, illetve képviselőjük kifejezett visszavonó nyilatkozata, mulasztásban megnyilvánuló magatartásukkal viszont kétségtelenül kifejezésre juttatták, hogy nem kívánják folytatni az eljárást. A bizottság a peticionálók mulasztására is a visszavonás jogkövetkezményét, a megszüntetést alkalmazta. A második nemzetgyűlés IV. bíráló bizottsága két így befejezett ügygel foglalkozott. A veszprémi kerületben Bernelák Nándor miniszterrel szemben megválasztott *Rainprecht Antal* Rassay-párti képviselő elleni petíció tárgyában elrendelt vizsgálatot Hegymegi Kiss Pál vizsgálóbiztos nem végezhetette el, mert a panaszosok nem előlegezték annak külön költségeit. A mohácsi választókerületet képviselő báró *Mirbach Antal* elleni panaszban felhozott dunaszekcsői esetre nézve a bizottság vizsgálatot rendelt el. A kormánypárti panaszlók itt sem fizették be a költséget. A nemzetgyűlésnek tett jelentés szerint a IV. bíráló bizottság 1925. július 7-én mindkét ügyben — a felek távolmaradására hivatkozva — a panaszt elutasító ítéletet hozott.⁵²

3. Az alaki szempontból megfelelőnek talált panaszok és a házszabályok 15. §-a alapján benyújtott kifogások elbírálása

Tanulmányunk e részében azokat az ügyeket tekintjük át, amelyekkel a két nemzetgyűlés bíráló bizottságai érdemben is foglalkoztak. Ezek bemutatására az *érvénytelenségi csoportonként* való tárgyalást választottuk, mivel csak így alkothatunk a bíráló bizottsági vizsgálatról és értékeléséről átfogó képet. Ennek megfelelően a) a választhatóság hiányával, b) a képviselő megválasztása előtti cselekményeivel (igazgatás, megvesztegetés) és c) a választási eljárás alatt elkövetett szabálytalanságokkal összefüggő bíráló bizottsági döntésekkel foglalkozunk.

A) A választhatóság hiánya

a) A rendeleti szabályozás

Ha a képviselő a választás időpontjában a választójogi jogszabályok értelmében egyáltalán vagy csak az adott kerületben nem volt választható, választása érvénytelen, mandátumának megsemmisítése mind képviselői kifogással (15. §.), mind panasszal (71. §.) megtámadható. A házszabályok e keretrendelkezéseinek tartalmát korszakunkban a hatályos választójogi rendeletek töltöt-

⁵¹ OL Kh. lt. A (F) III. 1.2. (Sarkady A.—Gerencsér I.)

⁵² OL Kh. lt. A (G) III. 1.2. (Schipiades I.—Rainprecht A.); (Böröcz I.—Mirbach A.)

ték ki. Ezek között az első, illetve a második nemzetgyűlés alatt lényeges különbség volt. Mind a 4985/1919. ME sz., mind a 2200/1922. ME sz. rendelet megadta a passzív választójogot mindazoknak, akik aktív választójoggal rendelkeztek, 30. életévüket betöltötték, s nem álltak valamely kizáró ok hatálya alatt.

Az aktív választójog alapsfeltételei jogi természetüket tekintve jórészt megegyeztek. Mindkét rendelet megkövetelte a) a magyar állampolgárságot, amelyeknek minimális időtartamát 1919-ben 6, 1922-ben 10 évben állapították meg, b) a féléve, illetve két esztendeje ugyanazon községben lakást, illetve lakással rendelkezést („domicilium”), c) a férfiaknál 21., illetve 24., a nőknél a 24., illetve a 30. életév betöltését jelentő korhatárt, d) a műveltségi cenzust, amely 1919-ben csak a nőkre nyert megállapítást (írni-olvasni tudás), 1922-ben viszont a férfiakra is kiterjedt (az elemi népiskola IV., ill. — nők esetében — VI. osztályának elvégzése) és e) alaki kellékként választói névjegyzékre felvételt.

Az 5985/1919. ME sz. rendelet még csupán 5, a 2200/1922. ME sz. rendelet azonban már 15 szavazati jogot kizáró okot sorolt fel, amelyek közül több kifejezetten az 1918—1919-es forradalmakban való részvétel alkotmányjogi megtorlását szolgálta. Az első nemzetgyűlés választásra jogosultjainak sorából például kizárták mindazokat, „akik büntett, vagy nyereségvágyból elkövetett véttség miatt bűnvádi eljárás, vagy jogerős ítélet hatálya alatt állottak (5985/1919. ME sz. 3. §. 2. p.). A rendelet a bűnvádi eljárás legtágabb fogalmát használta, ami visszaélésekre vezetett.⁵³ A nemzetgyűlési verifikáció során megmutatkozott problémák később arra késztették a kormányt, hogy a 2200/1922. ME sz. rendeletben e kizáró ok alapján a büntett vagy véttség miatt elítélteken túlmenően csak a bírói határozattal előzetes letartóztatásban vagy vizsgálati fogóságban tartott személyeket fossa meg szavazati joguktól (5. §. 11. p.). A második nemzetgyűlés választásaiban — többek között — az sem vehetett részt, „akire nézve bírói, vagy más közhatalóság ... megállapította, hogy háború idején (1912 : LXIII. tc. 13. és 28. §.) az ellenséghez pártolt ... vagy önként ellenséges területre távozott” (2200/1922. ME sz. r. 5. §. 14. p.).

Mind az első, mind a második nemzetgyűlési választási rendszerben több, csak a választhatóságot kizáró ok is szerepelt. Mindkét érintett rendelet fenntartotta az állampolgársági törvény azon rendelkezéseit, hogy nem lehet a törvényhozás tagja a honosított, illetve a visszahonosított személy a magyar állampolgárság megszerzésétől számított 10 éven belül (1879 : L. tc. 15. és 44. §.). Nem volt a nemzetgyűlés tagjává választható „az a közhivatalnok, tanár, tanító, lelkész vagy ügyvéd, akit hazafiatlan magatartása miatt az illetékes hatóság fegyelmi úton jogerős határozattal állásától elmozdításra (hivatalvesztésre), az ügyvédség elvesztésére ítélte, — a fegyelmi határozat jogerőre emelkedésétől számított öt év alatt” (2200/1922. ME sz. r. 8. §. 5. p.). Voltak olyan hatósági személyek, mint pl. a kormánybiztos, a főispán, az alispán, a főszolgabíró, a szolgabíró, a polgármester, 1922 után a kir. járásbíró, ill. törvényszéki ítéldbíró is, akik hivatalban létük alatt nem voltak választhatók abban a kerületben, amely részben vagy egészben egybeesett illetékességi területükkel. E személyek csak akkor léphettek fel, ha az első nemzetgyűlés idején 21 nappal a választást megelőzőleg, a második nemzetgyűlés idején pedig legalább a választás kitűzésének napján lemondtak állásukról.

⁵³ Vö. Ruszoly, 102. o.

b) A bíráló bizottsági gyakorlat

Több okból is kétségbevonták a peticionálók a Bereg megyei mezőkászony-vásárosnaményi választókerületben Tomcsányi Vilmos Pál igazságügyminiszterrel szemben győztes Nagy Ernő Rassay-párti képviselő passzív választójogát. Egyebek mellett azt állították, hogy a képviselők megválasztásakor már *nem volt magyar állampolgár*, mert 1920–21-ben csehszlovák honosságot szerzett azáltal, hogy a kárpátjai politikai szereplésének elősegítésére több ízben kikergette a cseh hatóságoktól a beregszászi illetőséget megerősítő bizonyítványokat, idehaza viszont nem jelentette be magyar állampolgárságának fenntartását (opció). A második nemzetgyűlés II. bíráló bizottsága e panaszokat nem találta helyénvalónak „mert az 1921. évi XXXIII. tc. alapján a választás időpontjában nem telt el az a határidő, amelyen belül neki ... az állampolgárság kérdésében nyilatkoznia kellett volna”, az optálási határidő leteltéig pedig az idegen impérium alá került személyek magyar állampolgársága fennmaradt.⁵⁴

Igen érdekes az a kifogás, amelyet az 1879 : L. tc. 15. §-a alapján Haller István emelt Wild József villányi képviselő ellen. Haller arra hivatkozott, hogy a Felső-Ausztriában született, 1921-ig csak osztrák állampolgárságú volt cs. és kir. vezérkari testületi százados *honosítása óta még nem telt el a passzív választáshoz megkövetelt 10 esztendő*. A IV. bíráló bizottság elutasította a kifogást, mert a villányi képviselőt, az 1919-es bécsi Antibolsevista Comité egyik katonai szakértőjét, a kormányzó „meltányolva a Haza irányában szerzett kiváló érdemeit” — 1921. október 21-én *ünnepélyesen honfiúsította*, amelyhez nem járult az állampolgársági törvény előbb említett korlátozó rendelkezése.⁵⁵ A 2200/1922. ME sz. rendelet szerint a döntés jogszerűségéhez azért sem férhet kétség, mert ez nem helyezte hatályon kívül az említett kizáró ok alól kivételt tevő törvényi rendelkezéseket. A 10 éves *általános állampolgársági feltétel* mellett egyébként *jogszabályszerkesztési hibának* tekinthetjük az állampolgársági törvényben szereplő speciális kizárási ok felújítását. Wild az általános feltételnek sem felelt meg, ezért aktív választójoga sem lehetett volna. Mivel a fentiek szerint passzív választójoga vitathatatlan volt, az a *maiores ad minus* jogértelmezési elv alapján szavazati joga is megállapítható. A rendelet megalkotói, akik az időhöz kötött állampolgársági feltételt nem ismerő korábbi választási rendszertől átvett rendelkezéssel újabb gátat akartak emelni a „megbíthatatlan” állampolgárok elé, akarva-akaratlanul rést ütöttek saját rendszerük egyik igen jelentős bástyáján.

A *kétéves domicilium hiányára* alapította a kormánypárti Bodó János Szedér Ferenc, a Békéscsabán és Hódmezővásárhelyen a második nemzetgyűlés tagjává választott szociáldemokrata vezető ellen tett kifogását. Szedér ügye az első nemzetgyűlési választások előtti időre nyúlik vissza. A miskolci államügyészség 1919. november 28-án a forradalmak alatti szereplése miatt nyomozási felhívást bocsátott ki, majd 1920. január 10-én háború idején elkövetett és a 84039/1919. ME sz. rendelet szerint minősülő osztály elleni igazgatás címén vádat emelt ellene. A büntető eljárás elől 1920. január 15-én Budapestre szö-

⁵⁴ OL Kh. lt. A (G) III. 1.2. (Sípos G.—Nagy E.) Vö. Turczel Lajos: *Két kor mezsgyéjén. A magyar irodalom fejlődési feltételei és problémái Csehszlovákiában 1918 és 1938 között* (Bratislava, 1967.) 13. o.

⁵⁵ OL Kh. lt. A (G) III. 1.4. (Haller I.—Wild J.) Vö. Ráth—Végh: *Új döntvénytár* X. 7—9. o.

közt, ahol Szeler álnéven, a Kén u. 5. sz. alatti lakásba jelentkezett be. A miskolci kir. ügyészség eredménytelen rendőri nyomozás után 1920. május 28-án ismeretlen helyen való tartózkodás címén nyomozólevelet bocsátott ki ellene, amely megválasztásakor is érvényben volt. Bodó János éppen erre, a több mint kétéves nehezen magyarázható bujkálásra hivatkozva állította, hogy a képviselő nem rendelkezett a helybenlakás követelményével. A III. bíráló bizottság által elrendelt vizsgálat során kiderült, hogy 2 évig valóban ő tartózkodott a kérdéses lakásban Szeler álnéven. A vizsgálóbiztos a szándékos névcsereát a hatóság kijátszásának minősítette, s ezért igazolásának elutasítását javasolta. Később a megváltozott összetételű bizottság Vámbéry Rusztem és Aigner Adolf védők azon érvelése alapján, hogy a képviselő két évig bizonyíthatóan egy helyben lakott, s 1912–1922 között Miskolcon állandóan bejelentett lakása is volt, a kifogást elutasította. Szeder Ferenc békéscsabai kerületét megtartva, vásárhelyi mandátumáról 1922. július 5-én lemondott, ami a bizottság által alkalmazott 1899 : XV. tc. 54. §-a szerint szükségképpen vezetett Barabás István és más vásárhelyi választók által az előbbi kifogásban említett ok mellett összeírási szabálytalanságokra és a szavazás titkosságának megsértésére alapított panaszának tárgyalás nélküli elutasítására.⁵⁶

Mint említettük, választójoga csak annak lehetett, aki a felvételek teljesítése mellett az ország valamely érvényes választói névjegyzékében szerepelt. A bíráló bizottságok érdemi gyakorlatában 1920-ban Tasnádi Kovács Józseffel és Benkő Gáborral szemben ennek hiányára is hivatkoztak a panaszlók, de az eljárás során e kifogásaik alaptalanoknak bizonyultak.⁵⁷

Az aktív választójogot kizáró bűnvádi eljárásra való hivatkozással az első nemzetgyűlés idején benyújtott panaszok közül három került az érdemi vizsgálat szakaszába.

Az abonyi választókerületben kigazda programmal megválasztott Fábian Istvánról Labancz Anna és társai panaszukban,⁵⁸ Usetty Ferenc kereszténypárti képviselő pedig kifogásában azt állították, hogy „ellene a kecskeméti államügyészségnél az 1919. január 21-én beadott jelentés alapján bűnvádi eljárás van folyamatban.”⁵⁹ A vádaskodók szerint a módos parasztgazdából 1000 holdassá gyarapodott Fábian István a polgári demokratikus forradalom idején az abonyi nemzeti tanács elnöke volt, s e tiszteben „a helybéli katonatanácsban a törvé-

⁵⁶ OL Kh. lt. A (G) III. 1.3. (Bodó J.—Szeder F. és Barabás J.—Szeder F.)

⁵⁷ OL Kh. lt. A (F) III. 1.3. (Földy Gy.—[Tasnádi] Kovács J.); OL Kh. lt. A (F) III. 1.4. (Halmi S.—Benkő Gy.); Vö. Ráth-Végh, Új Döntvénytár, X. 9—11. o. Itt említjük meg, hogy a házszabályok 12. §. b) pontja alapján a hivatalból tett kifogások között szereplő egyik igazolási ügy materiális értelemben ide sorolható. Lendvai (Lehner) István hírhedt fajvédő publicista 1923-ban Cegléden időközi választáson elnyert mandátuma ellen a nemzetgyűlés igazolási állandó bizottsága Mikovinyi Jenő előadó javaslatára a választhatóság hiányára való tekintettel a házszabályok 12. §. b) pontja alapján tett kifogást. Lehner Istvánnak csak írói neve volt Lendvai, amely név a mandátumán is szerepelt. Így kétséges volt, hogy milyen néven van felvéve a választói névjegyzékbe, illetve egyáltalán fel van-e véve, s így választható volt-e. A képviselő a III. bíráló bizottság előtt sem oszlatta el a kételyeket, hiszen a bemutatott névjegyzék-kivonaton Lendvay-ként, a budapesti illetőséget igazoló okiratban pedig Lehner néven szerepelt. A bizottság talán más esetben a két, illetve járom néven való szereplést, a jogtalan névhasználatot elegendőnek tartotta volna a választás megsemmisítésére, a fajvédő publicistát azonban igazolta, mert „a személyazonosság tekintetében... aggályai nem merültek fel.” (OL Kh. lt. A (G) III. 1.3.)

⁵⁸ OL Kh. lt. A (F) III. 1.2. (Labancz A.—Fábian I.)

⁵⁹ OL Kh. lt. A (F) III. 1.2. (Usetty F.—Fábian I.)

nyesen megválasztott tisztviselők erőszakos elmozdítására lázított”, néhányat közülük karhatalom segítségével el is mozdított, a „község közvagyonából 300 q vetőmag gabonát elsikkasztott” és a tüzelő biztosítására a gróf Vigyázó-, a gróf Szapáry- és a báró Harkányi-féle birtokokról fákat vágatót ki. Az utóbbi cselekmények miatt indított eljárás a választás időpontjában is folyamatban volt ellene. Erre mutat a kecskeméti ügyész 1920. május 23-án kelt válasza, amely szerint „a lopás büntette miatt gyanúsított Fábián István és társai ellen indított ügyben miután a nyomozás irataiból megállapította, hogy Fábián István közben az abonyi választókerületben nemzetgyűlési képviselővé választatott... indítványt terjesztett elő a kecskeméti kir. törvényszék[nél]... amely... a képviselő mentelmi joga felfüggesztésének kieszközölését elrendelte.”⁶⁰ A nemzetgyűlés a mentelmi bizottság javaslatára nem függesztette fel Fábián mentelmi jogát, mert forradalom alatti magatartását a „végszükségben” a „fázó tömegek” kielégítésére tett intézkedéseit szükségesnek tartotta.⁶¹ A II. bíráló bizottság 1920. június 2-án hozott ítéletével elutasította a mandátum ellen a házszabályok 15. §-ára alapított Usetty-féle kifogást, „mert... megállapítható volt, hogy Fábián István ellen *jogerős vádhatározat nem hozott* s így reá... [az] érintett rendelkezések nem vonatkozhatnak”.⁶² A panaszos ügyben hozott 1921. április 14-i végzés is azt az álláspontot juttatta kifejezésre, hogy a forradalom alatti cselekmények csak bünvádi eljárás esetében lettek volna figyelembe vehetők, erre viszont a panaszlók... semmiféle támpontot nyújtani képesek nem voltak... ”⁶³

Drozdy Győző, a Zala megyei pacsai kerületben megválasztott képviselő ellen szintén bünvádi eljárásra hivatkoztak a panaszlók. A képviselő, aki korábban a Bizony Ákos-párt adminisztrációjának vezetője volt, részt vett a polgári demokratikus forradalomban, a Tanácsköztársaság idején pedig a közoktatásügyi népbiztosság proletárgyermekek üdültetésével foglalkozó biztosa volt.⁶⁴ A munkáshatalom alatt, mint azt P. Ábrahám Dezső 1920. január 29-i nyilatkozatában megállapította, „értékes jelentéseivel igyekezett megrövidíteni a rémuralom idejét.” Nagyatádi Szabó István híveként a fehérterror alatt szembe került Horthy fővezérségével, amely a „kiirtandók közé” sorolta. Visszaemlékezése szerint a „nemzeti hadsereg”-től való menekülés reményében választotta a 62 faluból álló Zala megyei kerületet, amely télvíz idején úttalan útjaival nehezen megközelíthető vidék volt. Sorsát így sem kerülhette el. A kerületért versengő három jelölt egyikének sem sikerült az alapválasztásokon az abszolút többséget megszerezni. A pótválasztás alkalmával már csak Bosnyák Gézával, a „megyei urak” jelöltjével állt szemben. A KNEP igyekezett lehetetlenné tenni további szereplését. Nem sokkal a pótválasztás előtt e párt pápai vezetősége, illetve a hadsereg nyomozó osztályának pápai kirendeltsége a *házaság intézménye elleni izgatás büntette* miatt a nagykanizsai államügyészségen feljelentést tett ellene. Az ügyész illetékesség hiányára hivatkozva nem vállalkozott az eljárás lefolytatására. Az ügyet a nemzeti demokrata párti Bárczi István igazságügyminiszter utasítására a veszprémi államügyész vette át, aki továbbra is fenntartotta a már két nappal korábban megtörtént letar-

⁶⁰ Uo. (Usetty F.—Fábián I.) Kecskeméti kir. ügyészség 1920. Kü. 466/4. sz.

⁶¹ *Irományok 1920—1922* II. k. 64—65. o.

⁶² (Usetty F.—Fábián I.) A II. bír. b. 1920. június 2-i jkv.-e.

⁶³ (Labancz A.—Fábián I.) A II. bír. b. 1921. április 14-i végzése.

⁶⁴ Ld. Drozdy Győző *Memoárok* c. kéziratát az MTA Történettudományi Intézetben. (A továbbiakban: *Drozdy: Memoárok*.)

tóztatást, amivel valójában védőőrizetet biztosított a jelölt számára ellenfeivel szemben. Miközben a veszprémi államügyész nyomozott, a kerületben dúlt a harc a mandátumokért. Pálffy József pacsai szolgabíró kiadta az utasítást: „Drozdyra senki sem szavazhat! Börtöntöltelékből nem lehet képviselő!”⁶⁵ Nagyatádi Szabó István viszont szóban és írásban nagy agitációt fejtett ki pártihíve érdekében. „Drozdy Győzöt — írta egyik röpiratában — egy hamis vád miatt őrizetbe vették, és megakadályozták, hogy kerületébe elmelessen. Drozdy nem bűnös, nem kommunista és közvetlenül a választás előtt való akadályozása egy közönséges politikai trükk.”⁶⁴

A pótválasztás eredményeként 2198 szótöbbséggel Drozdy lett a képviselő. Hiába adta ki ellene 1920. február 13-án az államrendőrség szombathelyi főkapitánya az internálási parancsot arra az esetre, ha „az államügyészség, illetve a bíróság által szabadlábra helyeztetik.”⁶⁷ A képviselő elfoglalta helyét az ellenforradalom nemzetgyűlésében. Ellenfelei természetesen megtámadták mandátumát. A panasz a veszprémi államügyészség által indított nyomozásra épült, amelyet a panaszlók a választójogot kizáró bűnvádi eljárás részének tekintettek. A nyomozás alapját a képviselőnek a tanárok és tanítók pápai szociális tanfolyamán 1919. július 23-án *Az erkölcsök története* címmel tartott előadásában elhangzott, a burzsoá házasságot és a papságot sértő kijelentései képezték. E szerepléséről vonták le nem éppen meggyőző módon azt a következtetést, hogy a képviselő „az elmúlt proletárdiktatúrának hatékony tényezője volt, s mint ilyen nem vehet részt az ország újjáépítési munkájában, különösen nem mint képviselő.” A panaszlók nem csupán a választás érvénytelenítését, hanem a magyar választási bíráskodás történetében példátlanul — a képviselő „elzárását vagy internálását” is kérték a nemzetgyűléstől.⁶⁸

A panaszügyben eljáró I. bíráló bizottság 1920. június 8-án vizsgálatot rendelt el, pedig a képviselő ellen az eljárást az ügyészség már korábban megszüntette.⁶⁹ A vizsgálatot, amelynek célja az volt, hogy felderítse, volt-e a képviselő ellen a választás időpontjában bűnvádi eljárás folyamatban, Mikovinyi Jenő vizsgálóbiztos teljesítette. Mikovinyi 1921. február 25-én beterjesztett jelentését az I. bíráló bizottság 1921. május 19-i ülésén vizsgálta meg. A tárgyaláson P. Ábrahám Dezső, a képviselő megbízottja, arra hivatkozott, hogy a rendeletben jelzett bűnvádi eljárás alatt — miként a II. bíráló bizottság is megállapította — csak *bírói eljárást* lehet érteni. A keresztényszocialista Giesswein Sándor is a védelem álláspontját osztotta, a bizottság többi tagja azonban egymagával szemben könnyen érvényesíthette a rendeletre alapított véleményét. A bizottság a házszabályok 71. §-ának a) pontjára és a választási rendeletre hivatkozva megsemmisítette a választást. Az ítélet indoklása azt hangoztatta, hogy Drozdy ellen a Btk. 172. §-a és az 1912 : LXIII. tc. 19. §-a szerint minősülő cselekmény, „tehát *bűntett okából bűnvádi eljárás volt megindítva*.” „Nem volt vitás, ... a bizottság előtt az a büntető [per] jogi tétel, hogy a feljelentés beadása után a terhelt őrizetbevétel[vel] és ki-

⁶⁵ Drozdy: *Memoárok*. XXVI. iv 34. o.

⁶⁶ OL Kh. lt. A (F) III. 1.1. (Zobb J.—Drozdy Gy.) 4. sz. melléklete: *A pacsai választókerület kiscsardapárti választóihoz c. röpirat*.

⁶⁷ (Zobb J.—Drozdy Gy.) A veszprémi államügyészség 75/1920. alapszáma alatt található 20/1920. sz. ker. főkapitányi átirat.

⁶⁸ OL Kh. lt. A (F) III. 1.6. Zobb J. és társai panaszja.

⁶⁹ Drozdy: *Memoárok* XXXII. iv, 12. o. (Az ügyészségi eljárás anyaga nincs meg a Veszprémi Állami Levéltárban.)

hallgatásával foganatosított nyomozati cselekmény által ... a bűnvádi eljárás megindítottak tekinthető.” A bizottság azt is megállapította, hogy a megszüntetett eljárás „komoly ténybeli alappal bírt és így teljes megnyugvással mondotta ki ítéletét.”⁷¹

A két jogilag teljesen azonos esetben a II., illetve az I. bíráló bizottság ellentétesen foglalt állást. A jogszabálynak a Drozdy-esetben hozott megsemmisítő határozat felel meg, melyhez képest a II. bíráló bizottságnak a Fábián-ügyben kimondott, a kifogást és a panaszt elutasító ítéletei sértették a rendeletet korlátozó intézkedését. Nyilvánvaló *politikai okok* is hozzájárultak az eltérő döntéshez. Drozdy Győző, aki eredetileg is a kormányzó kiscgazdapárt balszárnyához tartozott, 1921-ben a nemzetgyűlésben megalakult ellenzéki Rassay-párthoz csatlakozott. Fábián viszont mindvégig megmaradt a kormánypárt soraiban.

Az ítéletek közötti ellentmondás parázs vitát robbantott ki a nemzetgyűlésben. Rassay Károly azt hangoztatta, hogy a házszabály „nem gondoskodott a jogegység megóvásáról”, ezért a nemzetgyűlés az elvi kérdés eldöntése céljából utalja vissza az ítéletet a bizottságnak. Maga sem bízott javaslatának elfogadásában, ezért arra is indítványt tett, hogy egy kisebb alaki szabálysértés miatt adják vissza az ügyet. Bethlen István miniszterelnök és Tomcsányi Vilmos Pál igazságügyminiszter ellenezte, Gaál Gaszton viszont támogatta az ügy újbóli megvizsgálását. A miniszterelnök „igen veszedelmes precedensnek” tartotta volna a visszautalást, mert szerinte ezzel az ügy kivételnek a bíráló bizottság „jogi téren pártatlan légköréből” és „politikai kérdéssé tételnek.” Tomcsányi is kijelentette, hogy a bíráló bizottsági eljárás felülvizsgálatával a ház érdemben nem foglalkozhatik. A miniszter érdemileg helyesnek tartotta az I. bíráló bizottság ítéletét, mert — mint mondotta — „a bűnvádi eljárás legtagabb fogalma az eljárásnak”, amely a nyomozástól az ítéletig terjed.⁷¹

A Hajduböszörményben 1920. június 29-én megtartott pótválasztáson pártönkívüli programmal fellépő Bethlen Istvánnal szemben megválasztott *Tasnádi Kovács József* ellen benyújtott panaszt is a bűnvádi eljárásban rejlő kizáró okra alapították. A III. bíráló bizottság megkeresésére a debreceni törvényszék elnöke azt közölte, hogy a törvényszék vizsgálóbírájának Hajdú vármegye főispán-kormánybiztosához tett bejelentésében említett, a képviselő ellen sikasztás és magánokirathamisítás miatt indított ügyet a debreceni ítélőtábla már 1916-ban jogerős felmentő ítélettel befejezte, a debreceni törvényszék pedig a sikasztás miatt az előtte folyó eljárást egy azzal kapcsolatos polgári per befejezéséig 1915-ben *felfüggesztette*. A bíráló bizottság 1922. február 15-i ülésében érdemben nem foglalt állást, csupán a biztosítékot utalta vissza a peticionálóknak azzal az indokolással, hogy „amennyiben a nemzetgyűlés ülésszaka 1922. február 16-án tényleg berekesztetik ... a további eljárás is tárgytalanná válik.”⁷²

Nagy Ernőt a fentebb már említett petícióban azzal is támadták pa-

⁷⁰ (Zobb J.—Drozdy Gy.) Az I. bír. bizottság 1456/1921. sz. ítélete.

⁷¹ *Napló 1920—1922.* X. k. 167—179. o. Megjegyezzük, hogy a hatályos Bp. (1896: XXXIII. tc.), ha nem is mondta ki kifejezetten, a nyomozást a bűnvádi eljárás részének tekintette (83—86. §§.) Ugyanígy foglalt állást a szakirodalom is. Vö. Finkey Ferenc: *A magyar büntető eljárás tankönyve* (Bp. 1899.) 1. o.; Balogh Jenő: *Magyar bűnvádi eljárási jog I.* (Bp., 1901.) 13. o.

⁷² OL Kh. lt. A (F) III. 1.3. (Földy Gy.—[Tasnádi] Kovács J.)

naszlói, hogy *a háború idején átpártolt az ellenséghez, ami ha „bírói vagy más közhatóság — törvényes hatáskörében — kétségtelenül megállapította,”* az aktív és ezáltal a passzív választójog elvesztését vonja maga után. A panaszosok, akiket a vármegye tisztviselői szerveztek meg, ezzel kapcsolatban arra hivatkoztak, hogy Bereg vármegye közigazgatási bizottsága az 1920 : XI. tc-re alapított határozatában, amelyben a volt főszolgabírónak a vármegyei szolgálatból való eltávolítására javaslatot tett a kormánynak, már megállapította ezt. A petíció aláírói — az említett határozattal egyetértőleg — azt írták a képviselő terhére, hogy 1919 júliusában Kaminszky József munkácsi cseh zsupántól elvállalta a Bereg megyei *podzsupánságot* s e minőségében eltávolította hivatalából a korábbi román megszállás alatt az alispáni székbe került Kozma György vármegyei főjegyzőt s a hűségeskü letételére buzdította a hivatalnokokat. Az ügyben eljáró II. bíráló bizottság a panaszokkal kapcsolatban *nem* rendelte el a vizsgálatot. Nem szól róla a panaszt elutasító ítélet sem, ami arra mutat, hogy a bíráló bizottság azért nem vett tudomást a vármegyei közigazgatási bizottság említett határozatáról, mert ebben a kérdésben való állásfoglalását nem tekintette törvényes hatáskörében hozott jogerős határozatnak.⁷³

A debreceni III. választókerületben az 1922-es választások során Rassay-párti programmal megválasztott Jánosi Zoltán volt Károlyi-párti országgyűlési képviselő, a Nemzeti Tanács egykori tagja és a polgári demokratikus forradalom belügyi államtitkára ellen Hedry Lőrinc által a *passzív választójog hiányára* alapított kifogásában a képviselő *egyházi bírósága által hozott jogerős ítélet* szerepelt érvénytelenségi okként. Jánosi Zoltán debreceni református lelkész, a tiszántúli egyházkerület tanácsbíráját a református egyetemes konvent bírósága 1921. november 15-én nyugdíjigényének érintetlenül hagyásával jogerősen „az egyházi V. tc. 35. §. d) pontjának alkalmazásával viselt hivatalából *azon helyről való elmozdításra ítélte*”. Az akkor éppen liberális húrokat pengető Baltazár Dezső és a debreceni civis-prezsbíterek által kezdeményezett eljárásban hozott végítélet megállapította, hogy „politikai szereplése lelkészi állásával össze nem férő, általában szélsőséges, forradalmi jellegű, az akkori forradalmi irányzatnak teljesen behódoló és azoknak előmozdítója volt.” A konvent bírósága Jánosinak a proletárdiktatúra alatt tanúsított magatartását is „kettős színezetűnek” nevezte, mert — ha tartózkodóan is — együttműködött a debreceni direktóriummal.

Az időközben Füzesgyarmat református lelkészévé választott képviselő védőiratában októbrista elvei fenntartásával igyekezett menteni a polgári demokratikus forradalom alatti tevékenységet, a Tanácsköztársasággal szembeni magatartását persze kimondottan ellenforradalmivá színezte. Jánosi döntő érvként azt hozta fel a 2200/1922. ME sz. rendelet 8. §. 5. pontjának alkalmazásával szemben, hogy az ellene hozott ítélet *nem mondta ki hivatalvesztését*, „az egyházi hivatal viselésétől való *végleges megfosztását*”.

A IV. bíráló bizottság e védekezést nem fogadta el. A Fábián Béla ellenszavazatával meghozott 1923. június 26-i, a házszabályok 71. §. a) pontjára alapított ítélet azzal a jogilag helytálló indokolással semmisítette meg a haladó szellemű debreceni képviselő mandátumát, hogy a rendelet állástól hazafiatlan

⁷³ OL Kh. lt. A (G) III. 1.2. (Sipos Gy.—Nagy E.)

magatartásért való *elmozdítást*, nem pedig a súlyosabb *hivatalviselési képesség elvesztését* minősítette választhatóságot kizáró okká.⁷⁴

A Nagy Ernő megválasztása ellen benyújtott petícióban is hivatkoztak a panaszosok arra, hogy a képviselő más kizárási okok mellett a választójogi rendelet 5. §-ának 5. pontja szerint azért sem volt választható; mert a *kormány* — a vármegyei közigazgatási bizottság javaslatára — 1921. szeptember 2-án az 1920 : XI. tc. 4. §-a alapján *eltávolította Bereg vármegye szolgálatából*, mivel a forradalmak idején „hazafiatlan” magatartást tanúsított.⁷⁵ Az 1886 : XXI. tc-ben szabályozott fegyelmi eljárás csak ezután, 1922 augusztusában indult meg ellene. A panasz 1923. február 15-i érdemi tárgyalásán Kollman Dezső, a megválasztásának törvényességét védő képviselő meghatalmazottja kétségbe vonta, hogy e peticionálók által felhozott elmozdítás kimeríti a rendelet által a választhatóság elvesztéséhez megállapított jogerős fegyelmi határozat fogalmát. Az ügyet tárgyaló II. bíráló bizottság azonnali állásfoglalás helyett vizsgálatot rendelt el. A kiküldött Csilléry András vizsgálatát hátráltatta, hogy a Szabolcs vármegye közigazgatási bizottsága által 1924-ben meghozott, s Nagy Ernő által megfellebbezett állásvesztést kimondó fegyelmi határozat⁷⁶ „meglehetősen bonyolult” ügyében a Belügyminisztérium nem foglalt állást. Végül is az ügy elbírálását nem lehetett tovább halogatni, ezért a bizottság 1926. május 28-i zárt ülésén úgy foglalt állást, hogy a panaszlók által felhozott elmozdítás *nem* azonos a választójogi rendeletben körülírt, az 1886 : XXIII. tc. alapján hozott jogerős fegyelmi ítélettel.⁷⁷ Az 1920 : XI. tc. 4. §-ának szövegéből kitűnik, hogy a „beigazoltan hazafiatlan, társadalomellenes magatartást tanúsított” vármegyei tisztviselőknek e törvény alapján való eltávolítása a hosszadalmas fegyelmi út megkerülésével történt. Éppen ezért volt szükség Nagy Ernővel szemben is a „szabályszerű fegyelmi eljárás” lefolytatására, ez azonban még jogerős döntés esetében sem hathatott volna ki a megindítása előtt szerzett mandátum érvényességére. Nagy Ernő mandátumának ilyen hosszú ideig való bizonytalan helyzetben tartásánál azt is figyelembe kell vennünk, hogy a kerületével szomszédos beregszász-tarpai kerületben vele szemben kétségtelen hatósági segédlettel győzelmet aratott *Zsirkay János* ellen az ő hívei által indított petíciós eljárás is több mint két évig elhúzódott.⁷⁸ Valószínű, hogy a Nagy ügyét tárgyaló II. bíráló bizottság éppen azért rendelt el vizsgálatot az 1921. szeptember 2-i elmozdítására vonatkozóan is, mert meg akarta várni a III. bíráló bizottság döntését a Nagy Ernő személye révén vele politikailag összefüggő Zsirkay-ügyben.

Három olyan eset volt, amelyben hatósági jogkör gyakorlása miatt kétséggé tették a képviselő választhatóságát az adott választókerületben.

Kolosváry-Kiss István kiskunhalasi kisgazdapárti képviselő mandátumát egyebek között azért támadták meg a panaszosok, mert a város *helyettes polgármestere* volt. A panaszlók szerint e tisztségéről való 1920. január 4-i *lemondása nem hatályos*, mert azt csupán Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye al-

⁷⁴ OL Kh. lt. A (G) III. 1.4. (Hedry L.—Jánosi Z.; Polgár I.—Jánosi Z.) Jánosi szerepléséről ld. Debreceni Független Újság 1922. jan. 3., ápr. 8., ápr. 26., máj. 9., máj. 26., jún. 23. és júl. 1-i százeit. Megemlítjük, hogy Polgár I. és társai panaszát a kifogás ügyében hozott döntés után tárgyalannak minősítették.

⁷⁵ OL Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1921. szept. 2-i jkv. 61. pont.

⁷⁶ Szabolcs-Szatmár megyei Levéltár Szabvolcs vm. alisp. ir. 21281/1926. alapszám.

⁷⁷ OL Kh. lt. A (G) III. 1.2. (Sípos G.—Nagy E.)

⁷⁸ Ld. a 103. sz. jegyzetben jelzett ügyet.

ispánja fogadta el, a városi képviselőtestület nem. A képviselő joggal hivatkozott arra, hogy neki *nem is kellett lemondania* tisztéről, a választójogi rendelet ugyanis rendezett tanácsú város tisztviselői közül a polgármester és a rendőrkapitány saját illetékességi területén való választhatóságát kötötte ahhoz a feltevélhez, hogy a választást megelőzőleg lemondjanak megbízatásukról. A bizottság elutasította a panasznak a lemondás szabálytalan voltára épített részét. Az ítélet a lemondást — törvényellenesen — szabályosnak ismerte el, pedig a képviselő védekezésében felhozott körülményt kellett volna figyelembe vennie.⁷⁹

Haller István, a második nemzetgyűlés „keresztény ellenzéki” vezére a házszabályok 15. §-a alapján azért tett kifogást *Mokcsay Zoltán*, a kunszentmiklósi kerület kormánypárti képviselője ellen, mert lemondás helyett tiszteletbeli főszolgabíró címét megtartva áthelyeztette magát Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye egy másik járásába. Az áthelyezés, amely a rendelet kijátszását célozta, a gyakorlatban nem történt meg, a képviselőjelöltként fellépő tb. főszolgabíró ugyanis az arról szóló határozattal egyidejűleg szabadságot kapott az alispántól, s továbbra is Kunszentmiklóson maradt. Az I. bíráló bizottság sem az áthelyezés *színlelt* voltát, sem Hallernak azt az állítását nem vette figyelembe, hogy az — menekült tisztviselőről lévén szó — az ezzel kapcsolatban hatáskörrel rendelkező Kállay Tibor pénzügyminiszter megkerülésével történt. A mandátumot véglegesen igazoló ítélet az áthelyezést a szolgabíró választhatósága szempontjából kielégítőnek tekintette, pedig annak a passzív választójogot kizáró körülményt megszüntető hatásáról, a rendelet nem szólt. Az áthelyezés — mondta a bizottság — „oly időpontban történt, amely kizárta azt, hogy a választás napjának kitűzése és a választás közé eső időben ő a kerület területén levő járásban mint szolgabíró működhetett volna.”⁸⁰

Kevéssé volt problematikus *Rákóczi Ferenc* alsódbasi mandátuma elleni kifogás. A képviselő Buday Dezső állításával szemben bizonyítani tudta, hogy az ócsai kir. járásbírószágon betöltött bírói tisztéről 1922. április 29-én, a választások kiírásának napján lemondott. A III. bíráló bizottság a kifogást elutasító ítéletében megállapította, hogy e lemondás megfelelő időben történt.⁸¹

B) A képviselő megválasztása előtti cselekményei

A képviselőnek a választások kiírása után és megválasztása előtt elkövetett, a szavazást jogellenesen befolyásoló cselekményei a kúriai bíraskodás rendszerében *abszolút érvénytelenségi* okok voltak. Már az előző fejezetben rámutattunk arra, hogy a kúriai bíraskodással kapcsolatos anyagi jogi rendelkezéseket, mivel azok kifejezett érvényesítésére a Friedrich-féle választási rendszer nem nyújtott lehetőséget, az első nemzetgyűlés bíráló bizottságai *szokásjogi alapon* alkalmazták. A második nemzetgyűlés idején — mint láttuk — lehetőség volt azok *közvetlen* felhasználására.

A két nemzetgyűlés választási bíraskodási gyakorlatában az abszolút érvénytelenségi okok közül a *képviselő által elkövetett izgatásra* (1899 : XV. tc.

⁷⁹ OL Kh. lt. A (F) III. 1.3. (Farkas Á.—Kolosváry Kiss I.) Vö. *Ráth-Végh: Új Döntvénytár*, X. 11—12. o.

⁸⁰ OL Kh. lt. A (G) III. 1.1. (Haller I.—Mokcsay Z.)

⁸¹ OL Kh. lt. A (G) III. 1.3. (Buday D.—Rákóczi F.)

3. §. 7. és 8. pont), *vesztegetésre* (1899 : XV. tc. 3. §. 2 pont), illetve *etetés-ítatásra* (1899 : XV. tc. 2. §. 6. pont) alapított esetek fordultak elő. A törvény e petíciós okokat a hatályos büntetőtörvénykönyvre (1878 : V. tc.) utalva határozta meg, mégis el kell őket választanunk a nekik megfelelő bűncselekményektől. A petíciós okok megállapítása *jogilag független* az ugyanazon tartalmú bűncselekményektől,⁸² így a választási bíraskodás során azok megállapítása *meg is előzhette* a büntetőjogi felelősségrevonást. Ilyenkor a bíráló bizottság a bűncselekmény gyanújáról a házszabályok értelmében köteles volt értesíteni az illetékes bűnüldöző szerveket.

Az első nemzetgyűlés idején a társadalmi osztály vagy felekezeti elleni izgatásra, mint érvénytelenségi okra többször hivatkoztak a panaszlók. Halmi Sándor és társai panaszirata szerint a tiszalöki választókerületben megválasztott Benkő Gábor az 1920. augusztus 29-i időközi választás előtt „olyan agitációt folytatott, amely osztály elleni izgatás, egyes bűncselekmények feldicsérése a szegény nincstelen társadalmi osztálynak a valamivel bírók ellen való ingerlése abból a célból, hogy őt, mint a szegények, elhagyatottak és árvák védőjét válasszák meg.” Az agitáció hatására a „különben is nélkülöző és nyomorgó különösen nehezebb viszonyok között élők sorából kikerült kevésbé művelt választóközönség — jobbára nincstelenek — a sokat ígérő ... Benkő Gáborra adták szavazatukat.” A IV. bíráló bizottság a panasz e pontját — a többivel együtt — elutasította, mert *nem látta kellően bizonyítotttnak* a panaszlók állítását. A kúriai gyakorlatra emlékeztető indoklás arra hivatkozott, hogy a „büntető törvényeinkben megszabott izgatás tényálladékát csupán egy beszéd egész tartalmából lehet megállapítani és ilyen vádra valamely beszédből kiragadott egyes szavak nem elégségesek.”⁸³

Labancz Anna és társai Fábíán István ellen a passzív választójog hiánya mellett arra is hivatkoztak, hogy a jelölt a kiskunmajsai választási gyűlésen kijelentette, hogy „a lövészárokban nem látott sem papot, sem zsidót”, Zagyvarékáson pedig „nyilvános népgyűlésen a lakosságot azzal izgatta, hogyha őt választják meg ... báró Kolmer birtokát ... ingyen felosztja”. A II. bíráló bizottság ezen állításokat azért nem vette figyelembe, mert a panaszlók „még csak meg sem kísérelték [azok] valószínűvé tételeét.”⁸⁴

Kerekes Mihály önödi képviselővel szemben is az *osztály elleni izgatást* hozták fel peticionálói. Kerekesnek már hónapokkal a választás előtt meggyűlt a baja az önödi karhatalmi parancsnokkal, aki 1919 decemberében egyszerűen fogdába záratta.⁸⁵ A borsodi kisgazdavezér, aki a proletárdiktatúra idején a dunántúli vasútasztrájk egyik szervezője volt, radikális húrokat pengetett kerületében. A sors iróniája, hogy — legalábbis a peticionálók szerint — „pártjának főemberei a legtöbb községben az úgynevezett tanácsköztársasági direktóriumnak a ... tagjai voltak.” Nem kívánjuk felsorolni a panaszirat valamennyi pontját, csupán a *sajóvamosi esetre* utalunk, amelyhez a további eljárás is kapcsolódott. Ebben a faluban a pótválasztást megelőző napon a jelölt több száz parasztember előtt nagyhatású beszédet tartott. A petíció szerint a következőket is mondta: „A háborút a mágnások és méltóságos urak csinál-

⁸² Goltner, 45—60. o.

⁸³ OL Kh. lt. A (F) III. 1.4. (Hami S.—Benkő G.) Vö. Ráth-Végh: *Új Döntvénytár*, X. 22—30. o.

⁸⁴ OL Kh. lt. A (F) III. 1.2. (Labancz A.—Fábíán I.)

⁸⁵ OL Miniszterelnökségi lt. (ME) 1919—XXXVII — 6582.

ták, a harctéren a szegényembert előre küldték a lövészárokba, míg ők hátul bújtak el. Ez előtt úgy volt, hogyha egy úr és egy szegényember a bíróság elé került, mindig az úrnak volt igaza. Ha egy úr egy milliót sikkasztott, szanatóriumba küldték. Ha egy szegényember az úr birtokán nyulat lőtt, bebörtönözték. Az urak azt akarják, hogy úgy legyen, mint 48 előtt volt, hogy szegényember dézsmát fizessen és robotot szolgáljon.” E mondatokra is alapították a kérelmezők — a rendelet ellenére — az 1899 : XV. tc. 3. §. 8. pontjában szabályozott abszolút érvénytelenségi oknak a fennforgását. „A hamu alatt — írták — még izzik a parázs. Fajtájának és nemzetének a gyilkosa, aki ezt a parazsat nem oltani, hanem újra lángralobbantani segíti.”

Az eljáró III. bíráló bizottság előtt Kerekes meghatalmazottja a kúriai bíraskodás törvényeinek hatályon kívül helyezésére hivatkozott s tévesen azt próbálta bizonyítani, hogy a felhozott tények „csak relatív érvénytelenségi okként szerepelhetnek még valóságuk esetén is... az állítólagos visszaélések az inkriminált községekben a számarányokon nem változtathattak.” A bizottság Rupert Rezső előadó javaslatára, aki szerint a testület az érvénytelenségi okok megállapításában is önállóvá vált, úgy határozott, hogy csak a sajóvámosi beszéddel kapcsolatban folytatja tovább az eljárást, de még ezt is felfüggesztette a képviselő ellen indított bűnvádi eljárás jogerős befejezéséig. Ebben az esetben — hangoztatja az indokolás — „a képviselő személyes tényéről van szó, mely az 1899 : XV. tc. 3. §-áról esetleg vehető analógia alapján megfontolás tárgyát képezheti, tekintettel a panaszlott beszéd izgató tartalmára. Az ítéletre befolyást gyakorolhat az eset büntetőjogi értékelése is, de a bűnvádi eljárás a bizonyítási anyagot is legrészletesebben és szabatosabban tárhatja fel.”⁸⁶

A miskolci kir. törvényszék 1921. március 11-én hozott ítéletében a képviselőt az 1878 : V. tc. 172. §. (2) bekezdés és az 1912 : LXIII. tc. 19. §-a szerint minősülő osztály elleni izgatás büntetében találta bűnösnek, amiért 10 havi börtönbüntetésre ítélte. A debreceni kir. ítélőtábla 1921. június 15-i ítéletében a cselekményt izgatás vétségévé minősítve a büntetést három havi fogházban állapította meg. Az ítélet ellen beadott semmisségi panaszt a Kúria 1925. november 30-án elutasította.⁸⁷ A jogerős ítélet végrehajtására már nem került sor, mert a képviselő 1922. február 10-én meghalt.

A bíráló bizottság a panaszlók többszöri kérelme ellenére is csak 1922 februárjában foglalkozott újra a képviselő ügyével, akinek kegyelmi kérvényét Prohászka Ottokár kivételével a nemzetgyűlés valamennyi tagja aláírta.⁸⁸ A miskolci kir. törvényszék által megküldött iratok vizsgálatába a bizottság nem bocsátkozott, hanem 1922. február 15-i (utolsó) ülésén elhatározta, hogy a képviselő halála miatt „ügyében a további panaszos eljárást beszünteti.”

A második nemzetgyűlés bíráló bizottságai elé került petíciók jelentős részében szerepeltek a választási harcok során elkövetett különféle izgatási cselekmények. Az érdemben megvizsgált ügyek közé csupán két, ezekkel kapcsolatos panasz került. A ceglédi kispapok *Haller István* „keresztény ellenzéki” képviselő elleni kérelmükben azt állították, hogy a Ceglédi Közlöny a képviselő tudtával az állami és társadalmi rend, „a gazdálkodó osztály” és a protestáns vallásfelekezetek ellen izgatott. A panasz — amely még az ilyenkor megszo-

⁸⁶ OL Kh. lt. A (F) III. 1.3. (Juhász E.—Kerekes M.)

⁸⁷ Hajdú-Bihar megyei Levéltár (volt Debreceni Állami Levéltár) Debreceni kir. Itélőtábla B. 1052/1921.

⁸⁸ Kerekes haláláról ld. Debreceni Független Újság, 1922. febr. 11.; Reggeli Hírlap [Miskolc] 1922. febr. 11.

kott kortesversek közzétételét is kifogásolta — kevés adatot tartalmazott, ezért a II. bíráló bizottság „mint alaptalant” indoklás nélkül elutasította.⁸⁹

Huszár Elemér földbirtokos, a Nógrád megyei rétsági választókerületben megválasztott legitimista képviselő ellen Huszár Lászlóné vezetésével ifj. Mikszáth Kálmán kormánypárti jelölt érdekében benyújtott petíció az 1899 : XV. tc. alapján részben szintén az állami és társadalmi rend, illetve a felekezeti elleni felsorolt cselekmények a képviselő programbeszédeivel és élesen kormányellenes nyílt levelével kapcsolatosak. A II. bíráló bizottság ezek közül négy esetre vonatkozóan rendelt el vizsgálatot, de annak eredményét az ítélelehozásnál nem találta kielégítőnek. Az ítélet kimondta, hogy az igazgatási cselekmények kellően bizonyítva nincsenek, s ha beigazolódtak volna is, *önmagukban véve* nem lennének alkalmasak a választás érvénytelenségének kimondására.⁹⁰ A bizottság nem hivatkozott rá, de ezzel az *élvi jellegű* indokolásával azt is kifejezésre juttatta, hogy az 1899 : XV. tc. 3. §. 7. és 8. pontjaiban meghatározott cselekmények relatív érvénytelenségi okká minősítette, miáltal *enyhítette* a törvényben abszolút érvénytelenségi okként jelentkező jogkövetkezményt.

A választási eredmény befolyásolását célzó *vesztegetés*, illetve annak *etetés-itatás* néven a magyar választások történetében hirhedtté vált speciális esete az *első nemzetgyűlési* választások után benyújtott panaszokban a szavazás titkos volta következtében viszonylag *ritkán fordult elő*. Néhány alaki okokból visszautasított eset mellett a bíráló bizottságok érdemi gyakorlatában két olyan panasz volt, amelyben ilyen cselekményekre is hivatkoztak a peticionálók.

Kerekes Mihály ügyében a bíráló bizottság a felhozott tényeket nem tartotta alkalmasnak arra, hogy az állítólagos etetés-itatás ügyében vizsgálatot rendeljen el.⁹¹ Tényszerűen merült fel a kérdés a *Fábián István* elleni Labanczféle panasziratban. A II. bíráló bizottság 1921. április 14-i végzésével vizsgálatot is rendelt el a képviselőnek Keő István jászkarajenői kocsmáros segítségével 40 000 korona felhasználásával elkövetett vesztegetésére, Tóth Kálmán tószegi kocsmájában és az abonyi jelölt banketten történt nagymérvű etetés-itatásra, valamint arra a kérdésre vonatkozóan, hogy a képviselő kortesei a választás előtt joggal fogyasztottak-e 9000 Korona értékű ételt-italt a jelölt számlájára az abonyi Kossuth Szállóban. A Mikovinyi Jenő vizsgálóbiztos által kihallgatott tanúk vallomásai igen ellentmondóak. Fábián István hívei tagadtak, ellenfelei viszont valószínűvé tették, hogy a képviselőjelölt pénzzel szerezte mandátumát. Az egyik kortes, a jászkarajenői kocsmáros, pl. a vesztegetés tagadása mellett is elismerte, hogy „a választást megelőzőleg egyes emberek, akik ... nyomtatványokat ragasztottak ki ... napidíjak fejében kisebb összegeket” kaptak. Gulyás János, a Kisgazdapárt kortese vallotta: „Keő István azt a megjegyzést tette, hogy most már [a pótválasztás előtt] Fábián bizonyosan hajlandó volna nagyobb áldozatra ..., amelyből határozottan azt következtettem, hogy ő már kapott pénzt és most nagyobb összeget vár.” Madarász Adorján főszolgabíró is megerősítette a jászkarajenői vesztegetést, amelynek bizonyítékait, feljelentése mellékleteként a szolnoki járásbírósnak küldte meg. A kihallgatások során más, a panaszban nem érintett tények is felszínre kerültek. Benke Szabó József, az ellenpárthoz tartozó községi bíró pl. azt val-

⁸⁹ OL Kh. lt. A (G) III. 1.2. (Antal A.—Haller I.)

⁹⁰ OL Kh. lt. A (G) III. 1.2. (Huszár L.-né—Huszár E.)

⁹¹ OL Kh. lt. A (F) III. 1.3. (Juhász E.—Kerekes M.)

lotta, hogy a jelölés előtt Fábán 10 000 Koronát ajánlott fel neki támogatás esetére. Gáspár Pál azt állította, hogy a képviselő a szálloda 6 havi ingyen bérletét helyezte kilátásba s azt mondta, hogy addig 200 000 koronát költött, de ha kell 400 000-ret is áldoz a mandátumért. E nagyarányú „alkotmányos költségezés” bizonyította az egyik kortesnek a Fábán-párt pénztárosa által Kiskunmajsára állítólag plakátkészítésre küldött 10 000 Koronáról szóló levele⁹² is, amelyre a panaszosok képviselője csak a tárgyaláson hivatkozott, így azt önálló érvénytelenségi tényként már nem lehetett figyelembe venni, de más cselekmények valószínűségének erősítésére mindenképpen alkalmas volt.

A vizsgálat eredményét, amelyben több tanú szolt a panasz mellett, a bíráló bizottság 1922. január 24-i elutasító ítélete egyoldalúan mérlegelte. Az ítélet ellen csupán Ernszt Sándor szavazott, aki megállapíthatónak látta mind a választási eredmény befolyása céljából való vesztegetést, mind az etetést-itatást. A megsemmisítésnek egyébként is csupán erkölcsi jelentősége lehetett volna, hiszen röviddel a nemzetgyűlés mandátumának lejártá előtt született meg a döntés.

A második nemzetgyűlés idején Huszár Elemér ellen hatósági segédlettel összeállított panasz az izgatás mellett 22 pontban sorolta fel a kerület községeiben a képviselő által, illetve tudtával elkövetett *vesztegetési, etetési-itatási eseteket*. A vizsgálat során kihallgatott 122 tanú vallomásából összeállított vizsgálóbiztos jelentés számos e körbe tartozó cselekményt valószínűsít. A bizottság kihallgatta a megtámadott képviselőt is, aki *beismerte*, hogy a *választások kiírása után* Ósagárd, Bánk, Felsőpetény és Penc községben lakó *választóknak téglát, gerendát és más építőanyagot ajándékozott*. „Ezt nem vesztegetés céljából csináltam — védekezett a képviselő —, hanem azért, hogy a már kifejlődött patriarchális viszony családom és a szomszédos községek között megmaradjon.” A bizottság nem fogadta el ezt az érvelést. A mandátumot megsemmisítő 1924. november 25-i ítélet megállapította; „a bíráló bizottság abban a jogi meggyőződésben van, hogy a választások tisztasága érdekében az ilyesféle nagymértékű ingyenes juttatásokat a jelöltnak be kell szüntetnie még akkor is, ha ezzel egy régi tradícióval jut ellentétbe, mert ezek ... teljesen kimerítik a feltétlen érvénytelenségi okot konstruáló tényállást, mely ok az *állandó gyakorlat szerint* a választás megsemmisítését vonja maga után.”⁹³ Figyelemre méltó a bizottság indokolásában, hogy az 1899 : XV. tc. 3. §. 2. pontjának említése nélkül hivatkozik a Kúria állandó gyakorlatára.

Az érvénytelenségi okká minősített cselekmény egyben *választási vétség* is volt. A választások büntetőjogi védelméről rendelkező 1913 : XXII. tc. 23. §-a szerint e cselekmény (1918 : XVII. tc. 165. §.) miatt eljárás csak akkor indítható, ha valaki a választást követő 30 napon belül feljelentést tett az ügyben. A bizottság valószínűleg arra való tekintettel nem tett feljelentést, hogy ez a határidő már letelt.

⁹² OL Kh. It. A (F) III. 1.2. (Labancz A.—Fábán I.) A levél így hangzik: „Tisztelt Tóth Úr! A sürgőnyleg kért 10 000 koronát, azaz tízezer koronát itt küldöm Fehér Károlytól azon kéréssel, hogy átvételi elismervényt szíveskedjék adni. — Egyben kérem, szíveskedjék egy pár sorral tudatni, hogy mi célt szolgál ez a kért összeg? S egyáltalán, hogy, miként áll ott az ügyünk? Tisztelettel Dobozó. [Hátoldalán:] Kérem még, hogy ezen összeget csak azon esetben szíveskedjék kiadni, ha meggyőződik arról, hogy mögötte egy nagy párt áll, amely párt a mi ügyünket viheti győzelemre. Feltéve, hogyha ezen célra lett ezen összeg kikérve. Tisztelettel Dobozó”.

⁹³ OL Kh. It. A (G) III. 1.2. (Huszár L.-né—Huszár E.) Vö. Ráth-Végh: *Új Döntvénytár*, X. 12—15. o.

A II. bíráló bizottság ítéletének bejelentésekor az előfordult nagyfokú vesztegetésekre tekintettel javaslatot tett a nemzetgyűlésnek a rétsági választókerület követküldési jogának felfüggesztésére is. Mivel ezt a kérdést érdemileg csak az 1899 : XV. tc. szabályozta, a nemzetgyűlés az igazolási állandó bizottság javaslatára eltekintett a kerület jogának ilyen korlátozásától.⁹⁴

C) A választási eljárás szabályainak megsértése

A tágabb értelemben vett választási eljárás a választói névjegyzék összeállításától a lezajlott választás eredményének megállapításáig terjed. Az eljárás lefolyását, illetve az azt védő büntetőjogi, fegyelmi és verifikációs szabályokat korábban a választójogi törvények, korszakunkban pedig — a büntetőjogi védelem kivételével — a már említett rendeletek szabályozták. Témánk szempontjából annak a kérdésnek van különösebb jelentősége, hogy e szabályok közül melyek részesülnek verifikációs védelemben. A házsabályok és a kúriai bíráskodásra vonatkozó törvények közötti ellentmondás ezen a téren különösen szembetűnő. Mint láttuk, a házsabályok 71. §. d) pontja által adott meghatározás magukra a bíráló bizottságokra bízta annak eldöntését, hogy az adott szabálysértés foka eléri-e az érvénytelenné nyilvánításhoz megkövetelt szintet. Ezzel szemben mind az 1899 : XV. tc., mind az 1915 : XVII. tc. taxativ felsorolásban tartalmazza a választási eljárás szabálytalanságából eredő — az egyes érvénytelenségi oktípusoknál részletezendő — érvénytelenségi okokat. A második nemzetgyűlés idején, amikor szabályozás jogszerűen alkalmazható volt, a kellő összehangolás elmulasztása miatt a bíráló bizottságok belátásuk szerint alkalmazták az egyiket, vagy a másikat.

a) A választók összeírása és a képviselőjelölés

A házsabályok 71. §. d) pontja a választók összeírásával kapcsolatos panaszok lehetőségét *expressis verbis kizárta*, aminek nyilvánvaló magyarázata abban keresendő, hogy ezekben az ügyekben a névjegyzékkel összefüggő felszólalásoknak volt helye. Az első nemzetgyűlés idején *Kolosváry-Kiss István* kiskunfélegyházai, a második nemzetgyűlés alkalmával pedig *Peidl Gyula* szegedi képviselővel kapcsolatban hivatkoztak a panaszlok erre. Az eljáró bíráló bizottságok mindkét ügyben elutasították a petíció e részét is.⁹⁵

A nemzetgyűlési választások alkalmával igen megnőtt a képviselőjelöltek ajánlásának a jelentősége. Jelöltre vonatkozó ajánlatot az 1918 előtti képviselőválasztások alkalmával tíz választópolgár is tehetett. Ez a szám 1919-ben — a csonakerületekre vonatkozó mérséklés lehetősége mellett — 500-ra, a második nemzetgyűlés alatt pedig a 10 000 választót nem számláló kerületekben a választók 10%-ára, ennél nagyobb kerületekben pedig legalább 1000-re emelkedett.

Az ajánlat kiállításának a formáját, a választási biztos által való átvételét s elutasítását, valamint a pótlási határidőt a választási eljárásra vonatkozó

⁹⁴ (Huszár L.-né—Huszár E.) 17 : 3335/1924.; OL IM T. 474/1. 1. mell.

⁹⁵ OL Kh. lt. A (F) III. 1.3. (Farkas Á.—Kolosváry-Kiss I.); OL Kh. lt. A (G) III. 1.3. (Kerner L.—Peidl Gy.)

rendeletek szabályozták (5988/1919. ME 17—23. §§.; 2200/1922. ME 60. §.; 4159/1922. ME; 4474/1922. ME). Felmerül a kérdés, hogy az ajánlással kapcsolatos szabálytalanságok érvénytelenségi oknak minősültek-e. Az első nemzetgyűlés idején ezt hatályos jogszabály nem mondta ki, a bíráló bizottságok ezeket a házszabályok 71. §-ának d) pontja alapján sorolták az érdemileg megvizsgálható ügyek közé. A második nemzetgyűlés idején emellett ismét hatálybalépett 1915. XVII. tc. tartalmazott olyan rendelkezéseket (3. §. 1—3. pont), amelyek egyebek mellett a választást akkor is érvénytelennek minősítik, ha választási elnök (újabban választási biztos) „az ajánlások átvételére és visszaadására, vagy a jelölések elfogadására és visszautasítására vonatkozó szabályok[at]” megszegte.

Az első nemzetgyűlés bíráló bizottságai négy esetben döntöttek jelölési szabálytalanságokra hivatkozó petíciók fölött. A váli kerületben megválasztott *Vasadi Balogh György* kiskgazdapárti képviselővel szemben visszautasított ellenjelöltjének, *Peterdy Károlynak* a hívei több eljárési szabálytalanságot is felhoztak. A tárgyaláson a panaszlok ezek közül csupán az ajánlással és a szavazás titkosságával kapcsolatos pontokat tartották fenn, amelyekre a IV. bíráló bizottság vizsgálatot is rendelt el. A vizsgálat az előbbire vonatkozóan megállapította, hogy *Wagner Márk* választási biztos a választói névjegyzékben szabálytalanul *leánynevükön* szereplő *asszonyok* ajánlásait névazonosítási nehézségek miatt nem fogadta el. A bíráló bizottság 1922. február 11-i ítélete az erre alapított kifogást elutasította, mert az elutasított jelöltnek előzőleg „módjában állott volna az ajánlók neveit a választói névjegyzéknek megfelelően átírni, e részben... ő és nem a választási biztos, [akit] a kellő gondosság elmulasztása terhel.”⁹⁶ A bíráló bizottság ítélete téves, mert a választási rendelet szerint az ajánlatot tevőket nyilvánvalóan nem lehetett arra kötelezni, hogy az egyébként szabályos ajánlási íveket a rosszul összeállított névjegyzékhez igazítsák.

Dékány Sándor és társai is panaszt emeltek *Fábián István* abonyi megválasztása ellen, mert a választási biztos szerintük jogellenesen utasította vissza Gy. Szíjj János ökécskei gazda ajánlását. A biztos az elutasítást azzal indokolta, hogy az íveken az aláírások mellett nem a rendeletben előírt „*pontos lakcím*”, hanem csak a lakhelyként feltüntetett község neve (Ökécske) szerepelt. A panaszlok azt állították, hogy a választói névjegyzék alapján így is meg lehetett volna állapítani az ajánlók választójogosultságát, a pontos lakcím feltüntetése pedig már csak azért sem volt lehetséges, mert a községben nem voltak hivatalos utcaelnevezések. A II. bíráló bizottság 1920. augusztus 31-i ítélete a választási biztos érveit osztva az 5988/1919. ME sz. rendelet 19. §-a alapján elutasította a panaszt.⁹⁷

Gaál Gaszton földbirtokos, korábbi Somogy megyei kormánybiztos, kiskgazdapárti képviselő lengyeltóti választókerületben elnyert mandátumát is azért támadták meg, mert a választási biztos szabálytalanul visszautasította Erdélyi János ugyancsak kiskgazda programmal fellépő jelölt ajánlását. A petícionálók a pótlási határidő meg nem adása mellett azt panaszolták, hogy a választási biztos belebocsátkozott az aláírások valóságának vizsgálatába és a foglalkozás, valamint a lakcím feltüntetésében mutatkozó hiányosságok miatt — jogtalanul — 209 aláírást érvénytelenített. Az ajánlat benyújtói a megma-

⁹⁶ OL Kh. It. A (F) III. 1.4. (Peterdy K.—Vasadi Balogh Gy.)

⁹⁷ OL Kh. It. A (F) III. 1.2. (Dékány S.—Fábián I.)

radt 391 aláírást a 241/1920 ME sz. rendeletben biztosított 3 órás pótlási határidő alatt nem tudták kiegészíteni a szükséges 500-ra. 1920. november 19-i végzésében a III. bíráló bizottság megállapította, hogy a választási biztos a rendelet értelmében *nem vizsgálhatta* az aláírások valóságát. A bizottság vizsgálatot rendelt el, amelynek során több mint 100 tanú „egyértelműleg azt vallotta, hogy sajátkezűleg írta alá az ajánlási ívet, vagy annak aláírására megbízást adott.” Az 1921. május 20-i ítélet mégis jogosnak találta a választási biztos döntését s elutasította a panaszt, mert „az átvizsgálás után csak 427 olyan kifogástalan aláírást ismert el a bizottság, mely az idézett rendelet értelmében sajátkezűleg történt s a névaláírás mellett a foglalkozás, életkor és a lakás feltüntetése is az ajánló kezével történt.”⁹⁸

Benkő Gábor ajánlásával szemben az előbbi ügygel ellentétben a panaszlók éppen azt kifogásolták, hogy a választási biztos *nem vizsgálta* a véleményük szerint hamis aláírások valóságát. A IV. bíráló bizottság az előző ügyben hozott döntéssel egybehangzóan megállapította, hogy „a választási elnöknek nincs joga az eléje terjesztett ajánlatban levő aláírások valóságát kutatni. Erre csak akkor lett volna alkalma, ha az aláírások hamis voltát bíróság ítéletileg megállapította volna.”⁹⁹

Mindkét ítélet sértette a választási rendelet szabályait, amelyeknek 17. §. (6) bekezdése kimondja, hogy a biztos az *ajánlók jogosultságát* az ajánlaton levő névaláírások alapján vizsgálhatja. Arról, hogy a biztos az ajánlók aláírásának szabályos voltát nem bírálhatja felül, a rendelet hallgat. A bíráló bizottságok döntése a rendelet 18. §-án alapult, amely *választási vétséggé* minősíti többek között azt az esetet is, ha valaki a választási biztosnak olyan ajánlatot ad át, „*amely nem valódi aláírást tartalmaz*”. Az aláírások valóságáról ilyen esetben a büntető bíróság dönt, amiből azonban nem lehet arra a következtetésre jutni, hogy ebben a kérdésben csakis ez a szerv jogosult állásfoglalásra.

A második nemzetgyűlés idején egyetlen ajánlási szabálytalanságra hivatkozó panasz került a bíráló bizottsági eljárás érdemi szakaszába, a Bárány Sándorral szembeni petíció, melynek előtörténetéhez tartozik, hogy a Nagyatádi Szabó István váratlan halálával megüresedett Somogy megyei kerületben az Egységes Párt a helyi „csizmás” kisgazdákat kijátszva — a járás főszołgabíráját léptette fel hivatalos jelöltként. Ellenjelöltként Javos Antal párholdas rokkant parasztgazda, Nagyatádi Szabó régi párthíve, az első nemzetgyűlés egyik „csizmás” képviselője akart fellépni, kinek ajánlását a választási biztos *nyílt szabálytalanság* révén hiúsította meg. A panaszlók előadták, hogy 1924. november 24-én *éjjel fél kettőkor* a nagyatádi kerület választási biztosa *állítólag tévedésből* 24 helyett 12 órát adott a Javos-párt vezetőinek arra, hogy a támadható indoklással törölt ajánlók helyett 153 új ajánlót teremtsenek elő a már elfogadottaknak a szükséges 947-re való kiegészítésül. A választási biztos állítólag a nem ismerés miatt hagyta figyelmen kívül a pótlási határidőt 12-ről 24 órára meghosszabbító 4159/1922. ME sz. rendeletet, amely a Budapesti Közlönyből nem került át a Magyarországi Rendeletek Tárába. Javos párthívei ily rövid idő — a napszakot figyelembevéve 6—7 óra — alatt természetesen nem pótolhatták a hiányzó aláírásokat.

A parlamenti ellenzék nem nyugodott bele a somogyi mesterkedésbe.

⁹⁸ OL Kh. lt. A (F) III. 1.3. (Somogyi J.—Gaál G.)

⁹⁹ OL Kh. lt. A (F) III. 1.4. (Halmi S.—Benkő G.)

Mivel a nemzetgyűlés 1924. november 25-én Hegymegi Kiss Pál javaslatára nem tűzte napirendre a nagyatádi ajánlást, másnap Pakots József interpellált az ügyben. Az igazságügyminiszter nem fogadta el azt az érvelést, hogy *szabályos ajánlás nem is történt*, hanem az ajánlás megismétlése helyett a választás utáni petíciós utat javasolta a jogsérelem orvoslására.¹⁰⁰

A nagyatádi kerület választói az ajánlásnál elvesztett mandátum visszaszerzésének lehetőségét panaszos kérelmük révén sem kapták meg. Az I. bíráló bizottság másfél év eltelte után meghozott ítélete elutasította a petíciót. A panasz alapproblémájával, a 4159/1922. ME sz. rendelet mellőzésével kapcsolatban a bizottság kimondta; „... nincsen olyan jogszabály, mely ezt a téves hatósági intézkedést érvénytelenségi okká nyilvánítaná. Sem a ... 2200/1922. ME sz. rendelet, sem más törvényes intézkedés nem nyújt jogalapot arra, hogy az ajánlási eljárásban előírt határidő helytelenül rövidebb időben történt megállapítása miatt a házszabályok 71. §-ának d) pontja értelmében a mandátum érvénytelenítessék.”¹⁰¹ Az I. bíráló bizottságnak csak az *ellenzék iránti elfogultsággal magyarázható ítélete a házszabályok hibás értelmezésén alapult*. Az kétségtelen, hogy a választási bíráskodás újra való szabályozásának elmaradása miatt ezt a dualizmuskori választási rendszer törvényeire utaló szakaszt sem módosították. Amint fentebb láttuk, a régi törvények helyébe értelemszerűen az újabb választójogi rendeletek léptek. Az ismertett lényeges eljárási szabálysértés „a választás eredményére döntő befolyást gyakorolt” (71. §. d), ezért annak megsemmisítésére kellett volna vezetnie. A bizottság a házszabályok mellett az 1915 : XVII. tc. fentebb idézett rendelkezését is alkalmazhatta volna, amely szintén alkalmas volt az ajánlási szabálytalanság kiküszöbölésére.

b) A nyílt szavazás során felmerülő szabálytalanságok

A második nemzetgyűlés idejére csupán a budapesti, a Budapest környéki és a törvényhatósági jogú városi választókerületekben maradt meg a titkos szavazás, az ország más kerületeiben visszaállították a *nyílt szavazás* rendszerét. Nyílt szavazás alkalmával igen sok lehetőségük volt a választás lebonyolításában résztvevő *hivatalos személyeknek a választópolgárok jogellenes befolyásolására*. A szavazást a *szavazatszedő küldöttség elnöke* vezette, aki sorshúzással döntött afelől, hogy az egyes pártok szavazóitól összeállított csoportok milyen sorrendben kövessék egymást (2200/1922. ME sz. rendelet 73. §.). A szavazókörzetben az egyes pártok részére a küldöttségi elnök jelölte ki a gyülekező helyet úgy, hogy „a csend és rend fenntartása és a választóknak a szavazatszedő küldöttséggel való érintkezése biztosításáért.” A körzetén belül a küldöttségi elnök gondoskodott a karhatalomnak a „csend és rend” biztosítása érdekében való felhasználásáról (61. §.). Azok a választópolgárok, akik az ajánlatot átnyújtották a szavazás megkezdéséig ellenőrzés céljából *bizalmi egyéneket* jelölhetett ki a szavazatszedő küldöttségbe. Ha a bizalmiak kijelölése elmaradt, az elnök a szavazás megkezdése előtt *köteles volt figyelmeztetni* a jelölésre az ajánlat átnyújtóit (66. §.). A rendelet a szavazás befe-

¹⁰⁰ Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója. XXII. k. (Bp. 1924.) 400—407. o., 437—443. o.

¹⁰¹ OL Kh. lt. A (G) III. 1.1. (Beleznay P.—Bárány S.)

jezésére szolgáló záróra kitűzését a küldöttségi elnökre bízta. Erre a szavazás során akkor kerülhetett sor, „ha a választók már csak gyéren jelentkeztek” (75. §.).

Az eljárás törvényességének betartását a házszabályok már ismert rendelkezései (71. §. c.; d.) mellett a korábbi kúriai hatáskört meghatározó anyagi jogi szabályok is védték.

A nyílt szavazásokon előfordult — több esetben más adatokkal is valószínűsíthető — választási visszaélésekre alapított petíciók közül a bíráló bizottságok eljárásának érdemi szakaszába mindössze kettő került.

A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében levő mezőtúri kerületben megtartott választáson Vértess Vilmos István korábbi képviselővel szemben győztes Rácz János elleni petíció több érvénytelenségi körülményre hivatkozott. A peticionálók szerint a választás előtti éjszaka ismeretlen személyek a rendőrség tudomásával Mezőtúron még a Körös-kompot is elsüllyesztették, hogy megakadályozzák az arra eső határrészek ellenzéki választóinak a szavazás helyére jutását. A csendőrség a választás napján nem engedte be a városba a Vértess-párti tanyasi gazdákat. Ebben a kerületben is megjelentek a „bikacsökökkel és egyéb tettelegességre alkalkalmas eszközökkel” felszerelt s az Egyesült Párt által fizetett „felelőtlen elemek”, akik a csendőrség elnézésével támadtak az ellenzéki szavazókra. Vértess hívei állítják, hogy hozzájárultak a kormánypárt „sikeréhez” a *szavazatszedő elnökök is, akik nem engedtek szavazni többszáz, a gyülekező helyeken körülzárva reggeltől napestig várakozó ellenzéki választót.* E jogtalan cselekmények következtében Mezőtúron a pótválasztáson 518-cal kevesebben szavaztak le, mint az alapválasztáson. A panaszlók a petícióban *részletesen* kifejtve, a *tanúk megjelölésével* adták elő a történeteket. Az eljáró II. bíráló bizottság 3:2 arányban, Hegymegi Kiss Pál és Györki Imre ellenzéki képviselők ellenében, elutasította a panaszt. A bizottság döntését azzal indokolta, hogy a petícióban előadott érvénytelenségi tények *„kellően konkretizálva nincsenek, csak nagy általánosságban adtnak elő olyan tényállások, amelyek a választás alatt elkövetett erőszakra, vagy fenyegetésekre vonatkoznak.”* Az 1899 : XV. tc. alapján kialakult szigorú kúriai gyakorlatra emlékeztetően a bizottság azt is hiányolta, hogy a panasz *„nem jelöli meg azokat a választókat . . . , akik . . . szavazatukat nem adhatták le, vagy szándékuknak meg nem felelően szavaztak.”*¹⁰² A bizottság ítélete, amely megfelel ugyan az említett törvényeknek, ellentétben áll a hatályos házszabályokkal. Ezek — mint láttuk — érvénytelennek jelentették ki a választást, ha „a választókerületben elkövetett erőszak, vagy fenyegetés a választók körében olymértű megfélemlítést idézett elő, mely a választók, bár számszerűleg meg nem állapítható részét választási joga szabad gyakorlatában gátolta és ennél fogva alaposan következethető, hogy a megfélemlítés olyan terjedelmű volt, hogy az a választás eredményére döntő befolyással bírt” (71. §. c.).

Igen érdekes a berégszász-tarpai kerületi választás elleni panasz. Itt az 1922. évi általános választások alkalmával a *szavazás formális meghívására* hoz folyamodtak a hatóságok, mert minden terror ellenére sem tudták volna másként megakadályozni, hogy Nagy Ernő báró Perényi Zsigmond volt belügyminiszterrel szemben is győzelmet arasson. Bereg vármegye központi választmányja 1922. június 1-i ülésén arra való hivatkozással, hogy Tákoson

¹⁰² OL Kh. lt. A (G) III. 1.2. (Bogdán L.—Rácz J.)

az elnök lemondása következtében a szavazás meg sem kezdődött, Márokpapiból pedig a szavazási iratok nem kerültek be Tarpára, meghiúsultnak jelentette ki a választást. Az 1922. június 16-ra kitűzött új választás pedig azért nem volt megtartható, mert a kerület választási bizottságának elnöke két nappal azelőtt lemondott. A bizottság ezt természetesen elfogadta, s a 2200/1922. ME sz. rendelet 52. §-ára hivatkozva, amely a választási bizottságnak a választás előtt 12 nappal való megalakítását írta elő, a választást elhalasztotta.¹⁰³

A hosszas halogatás után 1922. augusztus 27-re kiírt új választás a magyar választások történetének legsötétebb lapjaira tartozik.

A választáson Zsirkay János, A Nép c. szélsőségesen jobboldali lap szerkesztője 528:263 szavazatarányban jutott mandátumhoz a szomszédos mező-kászonny-vásárosnaményi kerületben már megválasztott Nagy Ernő ellenében, 1787 választásra jogosult személy azonban nem szavazott le.

A petíció szigorú rendben, a törvényben szabályozott okokra hivatkozással sorolja fel a távoli tiszaháti kerületben történt eseményeket. Tarpán a választás előtti éjszaka a csendörök kihágás ürügyén letartóztatták az ellenzék két vezető emberét. A választási alaprendelet előírásával (66. §.) ellentétben a szavazatszedő küldöttségi elnökök rendszerint azzal az indoklással nem alkalmazták Nagy Ernő bizalmi embereit, hogy „előre nem jelentették be őket”¹⁰⁴ (1899 : XV. tc. 3. §. 19. p.). Sok helyütt hatósági fuvarba és gyalogos küldönccszolgálatra rendelték ki ezeket az embereket, akik közül többen a legtekintélyesebb gazdák voltak. A relatív érvénytelenségi okként számitásba jövő korai záróra-kitűzés (1899 : XV. tc. 3. §. 26. p.) a kerület több helységében előfordult. A csendőrség erőszakos fellépésének bizonyítására a petícionálók számos érvénytelenségi okot megvalósító cselekményt soroltak fel (1899 : XV. tc. 3. §. 11. p.). Tarpán a választás napján reggeltől délután 3 óráig a tűző napnak kitett gyülekezési helyen őrizték a csendörök 70 választót, a „későn érkező” kb. 800 embert pedig egyszerűen elkergették. A körülzárt 70 szavazót 3 óraker egyenként kísérték a fél kilométerre levő szavazóhelyiségbe. Szűcs Ferencet, a késői kuruc utódok egyikét, aki a hosszú álldogálás miatt elégedetlenkedett, a csendörök korbáccsal és ököllel véresre verték. Amikor Nagy Ernő jelenteni akarta a történeteken a választási elnöknek, az egyik csendőrtiszt erőszakosan akadályozta a kordonon való átjutását.¹⁰⁵ Hasonló esetek történtek a kerület más községeiben is. Tákoson pl. a csendörök a mezőre hajtották ki Nagy Ernő több mint száz emberét, s amikor egyikük tiltakozott a türhetetlen eljárás ellen, bokszerrel és puskatussal agyba-főbe verték.

A panasz benyújtása után Zsirkay kétségbe vonta a panasz megalapozott voltát, Nagy Ernő pedig újabb bizonyítékokat és a házszabályok 71. §. c) és d) pontjára is hivatkozó részletesebb jogi értékelést terjesztett elő. Az ügyben eljáró III. bíráló bizottság a panaszban felhozott valamennyi körülményre vizsgálatot rendelt el. Az időközben meghalt Usetty Ferenc vizsgálóbiztos csak Tarpán folytatott vizsgálatot. Tisztét 1923. december 18-án Petrovácz Gyula vette át. Az új biztos Tarpán kívül más községekben is folytatni akarta az

¹⁰³ OL Kh. lt. A (G) III. 1.3. (Dörfler J.—Zsirkay J.) 26 : ad 3132/1924.

¹⁰⁴ (Dörfler J.—Zsirkay J. 24 : 3026/1924.

¹⁰⁵ Ezt megerősíti a Tarpáról kiutasított Mózes Artur cikke („Sikerült” a tarpai választás) is a Debreceni Független Újság 1922. augusztus 29-i számában.

elődje által a panaszlók szerint 98 tarpai tanú kihallgatásával *befejezettnek nyilvánított* vizsgálatot. A peticionálók, tekintettel arra, hogy az addigi bizonyítás mellettük szólt, nem voltak hajlandók újabb vizsgálati költségek előlegezésére.

A bizottság 1924. október 24-i ítéletében a panaszt elutasította. Az ítélet indoklása kénytelen-kelletlen azt is megállapította, hogy *54 tarpai tanúnak* Nagy Ernőre szavazását az akadályozta meg, hogy „*a katonai kordonon átjutni nem tudtak és így szavazati jogukban erőhatalom által meg voltak akadályozva.*” A bizottság az eseményeket a választási hadjáratot irányító tarpai főszolgabíró vallomására való hivatkozással próbálta megmagyarázni. Eszerint a választás előtti napokban Tarpán négy tüzeset volt, ami oly érdekes védőrendszabályok bevezetésével járt, mint az este 9 óra utáni kijárási tilalom és a szavazók szigorú elkülönítése a gyülekezési helyeken. Nagy Ernő hívei a hivatalos állásfoglalás szerint azért nem szavazhattak le, mert nem jelentkeztek „*időben*” (reggel 8 órakor) a gyülekezési helyen, amit egyébként a rendelet erről szóló 61. §-a sem írt elő. Az indoklás feltételeSEN *relatív érvénytelenségi okká* minősítvén az 54 választó bizonyított akadályozását, megállapítja, hogy ezek szavazatának a Nagy Ernőéhez való számítása (1899 : XV. tc. 5. §.) sem befolyásolná lényegesen Zsirkay János 265-ös többségét.¹⁰⁶

Véleményünk szerint a bizonyítási eljárás ebben az esetben is elengedő adatot szolgáltatott a házszabályok 71. §. c) pontjának alkalmazására, amelyre az eljárás folyamán a panaszlók ügyvédje is hivatkozott. A bizottság az indoklás szerint erre „*nem talált*” alapot. Ez az ítélet — az előbbiekhöz hasonlóan — bátorító menlevél volt a kormányzat vidéki képviselőinek a hagyományos kíméletlen választási hadjáratok folytatására.¹⁰⁷

c) Az ún. „*olasz módszer*” a titkos szavazásnál

A titkosan választó egyéni kerületekben megválasztott képviselők ellen két petíciót adtak be a második nemzetgyűlés egész időszaka alatt. Mindkettő a titkos szavazásnál üzhető ún. „*olasz módszer*” állítólagos alkalmazásával függött össze.

Szeged II. választókerületéből *Peidl Gyula* 1202 szavazattöbbséggel jutott be a nemzetgyűlésbe Pálffy Dániel gyáros, egységespárti jelölttel szemben. Aigner főispánnak, aki még a választás első napja után is biztató jelentést küldött Gömbös Gyulának, magyarázatot kellett találnia a szociáldemokrata győzelemre. A Pálffy Dániel alulmaradását hírül adó jelentésében a főispán a II. kerületben történt „*büntetendő visszaélésekről*” s arról tett említést, hogy a petíciós eljárás *feltétlen* megindítására utasította a helyi pártvezetőséget.¹⁰⁸ A nem sokkal később elkészült panaszírat a szavazás jogellenes befolyásolásával vádolta a szegedi szociáldemokrata vezetőket. A panaszlók azt állították, hogy e párt képviselői nem adták vissza a minta gyanánt rendelkezésükre

¹⁰⁶ (Dörfler J.—Zsirkay J.) 28 : 2840/1924.

¹⁰⁷ A későbbi tarpai választásokra ld. Féja Géza: *Szabadcsapat* (Bp. 1965); DERNŐI Kocsis László: *Bajcsy Zsilinszky* (Bp. 1967.)

¹⁰⁸ 1. sz. Csongrád megyei Levéltár (a volt Szegedi Állami Levéltár) Szeged sz. kir. város főispánjának iratai. 259/1922. és 251/1922.

bocsátott néhány szavazólapot, hanem azokat kézjeggyel ellátva átadták a választóknak, akik a szavazóhelyiségben kapott lap helyett azt, az előzőleg kiállított lapot dobták be az urnába. A választók e módszerrel le is szavazhattak s üres szavazólapjaikat magukkal víve biztosíthatták a visszaélés további menetét. E körforgásos, ún. olasz módszer szegedi megtörténtét két körülménnyel próbálták igazolni a petíciónálók. A jegyzőkönyvek szerint három szavazókerületben néhány szavazólapmal többet találtak az urnákban, mint ahánynak a leszavazottak jegyzéke szerint azokban lenni kellett volna. A döntő bizonyíték pedig az a rendőri jelentés volt, amely szerint a pecsétek jogtalan feltörése révén végrehajtott utólagos vizsgálat során 1111 szavazócédulán nem a szavazatszedő küldöttségek által a választók rendelkezésére bocsátott ún. ácsceruzák, hanem más írószerek nyomát találták.

A választást védő szegedi szociáldemokraták és a megtámadott képviselő megbízásából eljáró Aigner Adolf és Vámbéry Ruzstem könnyűszerrel verték vissza burkoltan a *titkos szavazás létjogosultságát is támadó* petíciót. Egyebek mellett hiteles nyilatkozattal cáfolták a szavazólapok eltulajdonítására vonatkozó állítást és azt is bebizonyították, hogy a szavazatszedő küldöttségi elnökök nem követelték meg mindenütt a hivatalosnak tekintett ceruzák használatát. Érdemi cáfolatra tulajdonképpen nem is volt szükség, hiszen a panaszlók a titkos szavazás olyan technikai jellegű mozzanatát vitték a nemzetgyűlés bíráló bizottsága elé, amelyet a *szavazás időpontjában jogszabály nem rendezett*. A III. bíráló bizottság 1925. február 18-án kelt ítélete meg is állapította, hogy „*az olasz módszer állítólagos alkalmazása*” nem képezhetette az eljárás tárgyát, mert e módszer kiküszöbölésére hivatott 4703/1922. ME sz. rendelet hatályát 1922. június 8-án, tehát a kérdéses szegedi választás lezajlása után terjesztették ki a titkosan szavazó egyéni kerületekre (4870/1922. ME sz. rendelet).¹⁰⁹

A hivatkozott rendeletekben a kormány a titkosan választó kerületek szavazatszedő küldöttségeinek feladatává tette, hogy a visszaélések elkerülése érdekében tüntessék fel a szavazólapokon, illetve a borítékokon azok hivatalos jellegét. Ez abban állt, hogy a lapokat, illetve a borítékokat az elnök kézjeggyel és betűjelzéssel látta el. Mivel az általános választások már lezajlottak, e módszer gyakorlására a titkosan választó egyéni kerületekben egyetlen esetben kerülhetett volna sor, Jánosi Zoltán elárvult debreceni kerületében. A jelöltként fellépő *Nagy Vince*, a polgári demokratikus forradalom belügyminisztere két helyi pártunkívüli jelölttel, Haendel Vilmossal és Magos Györggyel került szembe. Az alapválasztáson egyikük sem szerezte meg az abszolút többséget, ezért a legtöbb szavazatot elért Nagy és Haendel között *pótválasztásra* volt kilátás, a város központi választmánya azonban ehelyett 1924. február 1-én a három jelölt részvételével megejtendő új választást írt ki. A választmány ezt azzal indokolta, hogy az előző alapválasztás szabálytalan körülmények között zajlott le, mert a titkos szavazásnál alkalmazandó fentebb jelzett kormányrendeleteket egyetlen körzet kivételével seholsem alkalmazták. A határozatot az ellenzék osztatlan felháborodással fogadta,¹¹⁰ miért is a belügyminiszter a 2200/1922. ME sz. rendelet 21. §-a alapján benyújtott fellebezés nyomán hatályon kívül helyezte. Rakovszky belügyminisz-

¹⁰⁹ OL Kh. lt. A (G) III. 1.3. (Kerner L.—Peidl Gy.)

¹¹⁰ *Napló* 1922—1926. XX. k. 208.; 250—255. o.

ter utasítására a választmány kiírta a pótválasztást, amelyből az októbrista Nagy Vince került ki győztesen.

Barna László és társai panaszukban a mandátum megsemmisítését kérték, mert az alapválasztás eredményének megállapítása a jelzésekkel el nem látott 6293 szavazólap figyelembevételével történt, pedig szerintük csak a 28. körzetben leadott 688 szavazatot lehet érvényesnek tekinteni. A szavazók meg sem kísérelték, hogy tényleg előfordult szavazási visszaélésekre hivatkozzanak. Az I. bíráló bizottság a védelem jogos alaki kifogásainak figyelmen kívül hagyása után vizsgálatot rendelt el, melynek során a vizsgálóbiztos megállapította, hogy a központi választmány nem közölte előre a szavazatszedő küldöttségekkel a szavazólapok megjelölésével kapcsolatos feladatukat. Rásó István, a 28. körzetbeli elnök is csak a szavazás megkezdésekor szerzett tudomást e kötelezettségéről.

A bíráló bizottság 1926. július 26-i ítéletében véglegesen igazolta a képviselőt. A határozat indoklása Aigner védővel egyetértőleg megállapította, hogy a kézjegyek elmaradása azért sem befolyásolta a választás eredményét, mert ha csak a 28. körzetből leadott szavazatokat tekintették volna érvényesnek, akkor is Nagy és Haendel között kellett volna a pótválasztást elrendelni. A választási szervek vétlen mulasztásához a képviselőnek semmi köze nem volt, s e formahiba dacára „a választók akaratnyilvánítása szabadon megtörtént és annak eredménye kétségtelenül megállapítható volt.”¹¹¹

d) A szabálytalanul elrendelt új szavazás

A sárospataki választókerületben 1920. január 25—26-án megválasztott Molnár János kisgazda jelölttel szemben Windischgraetz Lajos herceg érdekében benyújtott, szigorúan csak a választási eljárás során felmerült sérelmekre alapított panasz aláírói azt kérték, hogy a látszólag kisebbségben maradt jelöltet nyilvánítsa a bíráló bizottság képviselővé, vagy rendeljen el folytatólagos szavazást, illetve új választást. A panaszban felhozott legsúlyosabb szabálytalanság a tiszakarádi szavazóköri elrendelt 1920. február 3—4-i új szavazás volt.

A sárospataki választókerület választási bizottsága 1920. január 28-án nem tudta megállapítani a választás eredményét, mert ellentmondást talált a tiszakarádi szavazási jegyzőkönyvben. Ez onnan eredt, hogy a szavazatszedő küldöttség az egyes jelöltek elsőnap eredményéhez tévesen éppen a másik jelölt második napi szavazatait adta hozzá. Windischgraetz Lajos 269 szavazatához Molnár János 44 szavazatát, az utóbbi 478 szavazatához pedig az előbbi 90 voksát számította hozzá. Így a napi részadatok összegéből származó helyes eredmény (Molnár 522, Windischgraetz 359) helyett 568:313-as eltorzult szavazati arány keletkezett. Az elvétel sorsdöntő volt, hiszen a szavazási eredmény helyes megállapítása esetében a választókerületben Windischgraetzre 5760, Molnárra pedig 5737 szavazat esett volna. A választási bizottság, mivel a lepecsételetlenül beérkezett tiszakarádi szavazólapokat újra nem számlálhatta meg az egyébként szabályosan lefolyt tiszakarádi szavazás eredményének megállapítását megghiúsultnak tekintve új szavazást rendelt el. Az 5988/1919. ME sz. rendelet 58. §-a értelmében viszont ebből az okból új szavazást

¹¹¹ OL Kh. lt. A (G) III. 1.1. (Barna L.—Nagy V.)

nem lehetett elrendelni, miért is az szabálytalannak minősült. A II. bíráló bizottság elfogadta a panaszlók erre való hivatkozását és 1920. szeptember 1-i ítéletében megsemmisítette a választást. Az előbbi érvénytelenségi ok mellett a panaszíráttal egyetértőleg azt is megállapították, hogy a kerület 10 községében szabálytalanul elrendelt záróra 284, a jogtalan visszautasítás 12 választót fosztott meg a szavazás lehetőségétől, 7 községben pedig 29 névjegyzékbe fel nem vett személy is leszavazott. Mivel Molnár Jánost csak 39 szótöbbséggel jelentették ki képviselőnek csak ezen utóbbi szabálytalanságokra tekintettel, amelyek kétségtelenül döntőek lehettek az eredmény kialakításában, a bizottság indoklása szerint szintén meg lehetett semmisíteni a választást.¹¹²

Tanulmányok befejezéseként a számok tükrében vizsgáljuk meg a két nemzetgyűlés bíráló bizottságai elé került ügyeket. E célra készítettük az alábbi statisztikai táblázatot.

Panaszok és képviselői kifogások (1920—1926)¹¹³

	1920—22	1922—26	Együtt
1. Késedelem miatt elutasított panaszok	2	—	2
2. Alaki elbírálás előtt visszavont panaszok	2	2	4
3. Alaki hiány miatt visszautasított panaszok	8	18	26
4. Érdemileg elutasított panaszok és kifogások	6+1	10+4	16+5
5. Megsemmisített mandátumok	2	1+1	3+1
6. Az eljárás érdemi szakaszában megszüntetett ügyek	3	3	6
Összesen :	23+1	34+5	57+6

Fenti összegzésünkéből megállapítható, hogy a két nemzetgyűlés bíráló bizottságai az eléjük került verifikációs ügyek (63) kisebb részét (25) bírálták el érdemileg. Ha az elkésztett, visszavont s objektív akadályok (a képviselő halála, a mandátum lejárta, illetve az azonos tartalmú ügyben hozott érdemi döntés) miatt tartalmi elbírálásra nem került eseteket (12) nem is vesszük számításba, akkor is feltűnően nagy az alaki hiányok miatt visszautasított panaszok száma (26). Az arányok a második nemzetgyűlés esetében, ahol a benyújtott panaszok több mint fele (52,9%) — az ismert körülmények között — az alaki visszautasítás sorsára jutott.

A két nemzetgyűlés idején a bíráló bizottságok négy mandátumot semmisítettek meg, amelyek közül háromnak — Drozdy Győző, Jánosi Zoltán

¹¹² OL Kh. lt. A (F) III. 1.2. (Buza L.—Molnár J.)

¹¹³ A táblázatban + jellel különválasztott számjegyek a képviselői kifogásokra (házzsabályok 15. §.) vonatkoznak. Itt jegyezzük meg azt is, hogy összesítésünkben sem térünk ki a házzsabályok 12. §. b) bontja értelmében a bíráló bizottságok elé hivatalból utalt igazolási ügyekre (legitimatio). Ezek száma az első nemzetgyűlés idején 9, a második nemzetgyűlés idején pedig 6 volt. Valamennyiben a képviselőt véglegesen igazoló határozat született.

és Huszár Elemér személyében — ellenzéki képviselő volt a birtokosa. A megsemmisítésének minimális száma (az összes ügy 6,3%-a, az érdemben elbírált esetek 16%-a) éles ellentétben áll azokkal az erőszakoskodásokkal és más visszaélésekkel, amelyek a Horthy-korszak képviselőválasztásait jellemezték. A két nemzetgyűlés bíráló bizottságainak verifikációja, mint a választási rendszer egyik fontos része, maga is e parlamentek ellenforradalmi összetételének biztosítását, a megtámadott — túlnyomórészt kormánypárti — mandátumok háborítatlanságának megőrzését szolgálta. A bíráló bizottsági rendszer, amely már a dualizmus liberálisabb viszonyai között bebizonyította, hogy mennyire a mindenkori kormánypárt érdekeit szolgálja, az ellenforradalmi rend konszolidációja után nem is volt tovább fenntartható.¹¹⁴

¹¹⁴ Vö. Wlassics, Julius: *Die Gerichtsbarkeit über die Abgeordnetenwahlen und das Wahlgesetz*, Pester Lloyd, 1925. jan. 25. (Morgenblatt)

Д-Р ЙОЖЕФ РУСОЙ

ВЫБОРНОЕ СУДОПРОИЗВОДСТВО В ВЕНГРИИ В ПЕРИОД ДВУХ НАЦИОНАЛЬНЫХ СОБРАНИЙ (1920—1926)

(Р е з ю м е)

Автор в кратком введении дает обзор истории выборного судопроизводства в Венгрии. Известно пять периодов развития верификации в Венгрии. В первый период (1848—1849, вернее 1861 и 1865—1868), парламент сам решал вопрос о мандатах, опротестованных с точки зрения законности. Затем вопросом этим занимались специально созданные для этой цели мандатные комиссии (1869—1901). В результате практики этих комиссий, благоприятствовавших правительственной партии, и примера английского парламента — после продолжительной борьбы — значительная часть выборного правосудия перешла в компетенцию самого высшего суда — Королевской курии (Закон ХУ от 1899 года). В период разбора дел королевской курии (1901—1918) комиссии парламента еще существовали (*bifurcatio*), значение их, однако, в этот период не имело большого значения. В период двух национальных собраний контрреволюционной эпохи (1920—1926) этим вопросом снова занимались мандатные комиссии, затем в верификационных делах решения выносил административный суд (1927—1944).

Статья обсуждает период выборного правосудия 1920—1926 годов, осуществлявшегося путем мандатных комиссий. Автор в первой части занимается материально-юридическими, организационными и процессуальными вопросами выборного правосудия этого периода. В рамках этого занимается историей регулирования, причинами недействительности, созданием, структурой, составом, компетенцией и процедурами мандатных комиссий двух национальных собраний.

Вторая часть на основе верификационного материала, хранящегося в Венгерском государственном архиве, дает картину практики мандатных комиссий двух национальных собраний. Автор сначала занимается разбором формальных жалоб на выборы, затем анализирует дела, прекращенные в связи с аннулированием петиций. После этого наступает очередь показа практики мандатных комиссий по существу. Автор рассматривает петиции или возражения, рассмотренные по существу, сгруппированными в группы причин недействительности. Так наступает очередь обзора дел, возбужденных из-за а) отсутствия права депутата быть избранным. б) Из-за поступков депутата до его избрания (взяточничества, подстрекательство) и в) за нарушение правил процедуры выборов (незаконные поступки, связанные с переписью избирателей, выдвижением кандидата в депутаты и с открытым голосованием — применение так называемого „итальянского метода“ при тайном голосовании, незаконной объявление нового голосования).

Автор в заключительном разделе показывает, что в период национальных собраний только меньшая часть (25) верификационных дел (63) была рассмотрена по существу. Бросается в глаза число дел, по которым было отказано вследствие неправильного оформления петиций (26), которое в период второго Национального Собрания превзошло половину всех поданных петиций. Комиссии двух Национальных Собраний аннулировали мандаты четырех депутатов. Из их числа владелец лишь одного мандата принадлежал к правительственной партии. Эта практика мандатных комиссий парламента находится в остром противоречии с теми насильственными действиями и другими злоупотреблениями, которые характеризовали выборы депутатов этого периода контрреволюционного строя.

WAHLGERICHTSBARKEIT IN UNGARN ZUR ZEIT
DER BEIDEN NATIONALVERSAMMLUNGEN
(1920—1926)

(Zusammenfassung)

In einer kurzen Einleitung wird eine Übersicht über die Geschichte der Wahlgerichtsbarkeit in Ungarn gegeben. Die Entwicklungsgeschichte der Verifikation in Ungarn kennt fünf Zeitabschnitte. In der ersten Periode (1848—49, bzw. 1861 und 1865—1868) entschied das Abgeordnetenhaus selbst über die Mandate, die hinsichtlich ihrer Gesetzmässigkeit angegriffen wurden, danach waren die vom Abgeordnetenhaus zu diesem Zweck gewählten Wahlgerichtsausschüsse zuständig (1869—1901). Die der Regierungspartei günstige Praxis der Ausschüsse und das Beispiel des englischen Parlaments gab die Veranlassung, dass — nach langem Kampf — die Wahlgerichtsbarkeit zu einem bedeutenden Teil in den Wirkungskreis der obersten ordentlichen Gerichts, der königlichen Kurie übergegangen ist (G.—A. XV.: 1899.). In der Zeit der Gerichtsbarkeit der Kurie (1901—1918) blieben die Wahlgerichtsausschüsse auch bestehen (Bifurkation), ihre Bedeutung war aber in dieser Zeit gering. Zur Zeit der beiden Nationalversammlungen der gegenrevolutionären Ära (1920—1926) waren wieder die Wahlgerichtsausschüsse zuständig, dann entschied über die Verifikationsfälle das Verwaltungsgericht (1927—1944).

Im Aufsatz wird der Abschnitt der Wahlgerichtsbarkeit von 1920 bis 1926 durch die Wahlgerichtsausschüsse behandelt. Im ersten Teil werden die materiell-rechtlichen, Organisations- und Verfahrensfragen der Wahlgerichtsbarkeit in dieser Periode zusammengefasst. In diesem Rahmen werden die Geschichte der Regelung, die Ungültigkeitsgründe, die Bildung, Organisation, Zusammensetzung, Wirkungskreis und Verfahren der Wahlgerichtsausschüsse der beiden Nationalversammlungen behandelt.

Der zweite Teil des Aufsatzes gibt über die Praxis der Wahlgerichtsausschüsse der beiden Nationalversammlungen aufgrund des Verifikationsmaterials des Landesarchivs ein Bild. Der Verfasser befasst sich zuerst mit der formellen Beurteilung der Klagen gegen die Wahlen, dann analysiert er die wegen Zurückziehung der Petitionen beendeten Fälle. Danach wird die meritorische Praxis der Wahlgerichtsausschüsse vorgeführt. Die meritorisch entschiedenen Petitionen bzw. Klagen werden nach Gruppen der Ungültigkeitsgründe untersucht. So werden folgende Fälle betrachtet: a) der Mangel der Wählbarkeit des Abgeordneten, b) die Handlungen des Abgeordneten vor der Wahl (Anreizung, Bestechung) und c) Verletzung der Regeln des Wahlverfahrens (Zusammenschreibung der Wähler, Kandidatenaufstellung, rechtswidrige Handlungen bei der offenen Abstimmung, Anwendung der sog. „italienischen Methode“ bei der geheimen Abstimmung, ordnungswidrig verordnete neue Abstimmung).

In der Zusammenfassung wird nachgewiesen, dass zur Zeit der beiden Nationalversammlungen nur ein geringerer Teil (25) der gesamten Verifikationsfälle (63) meritorisch entschieden wurde. Auffallend hoch war die Zahl der wegen Formfehlers abgewiesenen Fälle (26). Diese Zahl überschritt zur Zeit der zweiten Nationalversammlung sogar die Hälfte der eingereichten Petitionen. Die Wahlgerichtsausschüsse der beiden Nationalversammlungen haben das Mandat von vier Abgeordneten für ungültig erklärt, von denen bloss einer zur Regierungspartei gehörte. Diese Praxis der Wahlgerichtsausschüsse sthet in einem scharfen Gegensatz zu den gewalttätigen Handlungen und anderen Übergriffen, wodurch auch die in dieser Zeit abgehaltenen Abgeordnetenwahlen des gegenrevolutionären Systems charakterisiert waren.

Felelős kiadó: Dr. Kovács István
Megjelent 400 példányban, 4,25 (A/5) ív terjedelemben
Kézirat a nyomdába érkezett: 1968. július hó. Megjelent: 1968. december
Készült: Linó szedéssel, íves magasnyomással az MSZ 5601-59 és az MSZ 5603-55
szabványok szerint.
68-5996 — Szegedi Nyomda

**A SZEGEDI JÓZSEF ATILA TUDOMÁNYEGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KARÁNAK E SZOROZATBAN
ÚJABBAN MEGJELENT KIADVÁNYAI**

Tomus X.

- Fasc. 1. Búza László: *A nemzetközi jogi normák kialakulásának útja (A fejlődésnek az ENSZ alapokmányában meghatározott iránya a békés egymás mellett élés s a jószomszédi és baráti együttműködés szellemében)* (Szeged, 1963.) 49 l.
- Fasc. 2. Maday Pál: *Fajusi tisztségviselők hivatali esküje a gyulai uradalomban* (Szeged, 1963.) 29 l.
- Fasc. 3. Horváth Róbert: *Kossuth haladó gondolatai a londoni egyetemen tartott elméleti közgazdaságtani előadásaiban* (Szeged, 1963.) 34 l.
- Fasc. 4. Nagy Károly: *A nemzetközi szerződések hiteles értelmezése* (Szeged, 1963.) 34 l.
- Fasc. 5. Pólay Elemér: *A stipulatio szerepe az erdélyi viaszostáblák okiratanyagában* (Szeged, 1963.) 34 l.
- Fasc. 6. Bíró János: *Kollégiumok a római Dáciában* (Szeged, 1963.) 33 l.
- Fasc. 7. Both Ödön: *A beszámítást kizáró és a büntetést megszüntető okok Szeged város reformkori büntetőjogában* (Szeged, 1963.) 128 l.

Tomus XI.

- Fasc. 1. Господин Желев: *Народное представительство в народной Республике Болгарии* (Szeged, 1964.) стр. 52.
- Fasc. 2. Georges Antalfy: *Problèmes nouveaux de la théorie du droit dans l'évolution de la démocratie socialiste* (Szeged, 1964.) 74 l.
- Fasc. 3. Besenyei Lajos: *Az építési szerződések néhány elvi és gyakorlati problémája* (Szeged, 1964.) 35 l.
- Fasc. 4. Papp Ignác: *A szocialista demokrácia elemei mezőgazdasági termelőszövetkezeteinkben* (Szeged, 1968.) 28 l.
- Fasc. 5. Nagy Károly: *Az állam idő előtti elismerése és a beavatkozás a nemzetközi jogban* (Szeged, 1964.) 32 l.
- Fasc. 6. Tóth Árpád: *A kivételes hatalomról szóló 1912. évi LXIII. tc. létrejöttének előzményei 1868-tól a századfordulóig* (Szeged, 1964.) 32 l.
- Fasc. 7. Horváth Róbert: *Berzeviczy Gergely közgazdasági és népességi tanai* (Szeged, 1964.) 34 l.
- Fasc. 8. Bólya Lajos: *A biztosító és kényszerítő intézkedések rendszere a büntető eljárásban* (Szeged, 1964.) 63 l.
- Fasc. 9. Pólay Elemér: *Az eladói kellékszavatosság szabályozása a preklasszikus római jogban* (Szeged, 1964.) 75 l.

Tomus XII.

- Fasc. 1. Buza László: *A nemzetközi jog fejlődése a felszabadulás óta — Szilbereky Jenő: A Magyar Népköztársaság jogrendszerének fejlődése* (Szeged, 1965.) 48 l.
- Fasc. 2. Horváth Róbert: *Konek Sándor professzor (1819—1884) elméleti statisztikai munkássága és a magyar polgári statisztikai elmélet alakulása* (Szeged, 1965.) 66 l.
- Fasc. 3. György Antalfy: *L'État socialiste et la théorie marxiste de l'État et du droit* (Szeged, 1965.) 94 l.
- Fasc. 4. Pólay Elemér: *A censori regimen morum és az ún. házi bíráskodás* (Szeged, 1965.) 43 l.
- Fasc. 5. Bárdosi István: *A perbeli egyezség és a perjogi alapelvek kapcsolata* (Szeged, 1965.) 18 l.
- Fasc. 6. Bérczi Imre: *Az újítói jog néhány gazdasági és jogi problémája* (Szeged, 1965.) 23 l.

Tomus XIII.

Fasc. 1. Antalffy György: *Az állam és társadalmi szervek viszonyának újabb állam- és jogelméleti problémáiról* (Szeged, 1966.) 115 l.

Fasc. 2. Bárdosi István: *A polgári peres és nem peres eljárás viszonya, különös tekintettel a fizetési meghagyásos eljárásra* (Szeged, 1966.) 20 l.

Fasc. 3. Bíró János: *Kollégiumok Aquincumban* (Szeged, 1966.) 20 l.

Fasc. 4. Horváth Róbert: *Sur quelques problèmes essentiels de la démographie contemporaine hongroise: L'interdépendance théorique de l'économie et de la démographie et la question de la planification de la main-d'oeuvre* (Szeged, 1966.) 15 l.

Fasc. 5. Pető István: *A terhelt jogi helyzete a magyar büntető eljárásban* (Szeged, 1966.) 21 l.

Fasc. 6. Ruzsoly József: *A Szegedi Nemzeti Bizottság részvétele a demokratikus államhatalom gyakorlásában (1944. december—1945. január)* (Szeged, 1966.) 29 l.

Fasc. 7. Szentpétery István: *Általános vezetéseméleti koncepciók* (Szeged, 1966.) 38 l.

Fasc. 8. Tóthné Fábián Eszter: *A szállítási szerződések szankciós rendszere* (Szeged, 1966.) 54 l.

Tomus XIV.

Fasc. 1. Georges Antalffy: *Chapitres choisis de l'histoire des idées politico-juridiques de l'Antiquité et du Moyen-Age* (Szeged, 1967.) 60 l.

Fasc. 2. Bíró János: *Az „actio fiduciae” és alkalmazási köre a praeklasszikus jogban* (Szeged, 1967.) 31 l.

Fasc. 3. Dobó István: *A hűtlen és hanyag kezelés kérdései a termelészövetkezetekben* (Szeged, 1967.) 41 l.

Fasc. 4. Horváth Róbert: *A statisztika fejlődése Franciaországban és annak magyar tanulságai* (Szeged, 1967.) 126 l.

Fasc. 5. Martonyi János: *A diszkrecionális mérlegelés kérdései* (Szeged, 1967.) 54 l.

Fasc. 6. Nagy Károly: *Az állam elismerése a mai nemzetközi jogban* (Szeged, 1967.) 128 l.

Fasc. 7. Elemér Pólay: *Die Sklavenehe und das römische Recht* (Szeged, 1967.) 84 l.

Fasc. 8. Tóth Árpád: *A kivételes állapot intézményének kialakulása néhány burzsoá állam jogrendszerében* (Szeged, 1967.) 19 l.

Tomus XV.

Fasc. 1. János Martonyi: *La protection du citoyen dans les procédures administratives* (Szeged, 1968.) 39 l.

Fasc. 2. Balázs József: *A bűnügyi statisztika elméletének első felmerülése és kialakulása a statisztikai tudományban* (Szeged, 1968.) 22 l.

Fasc. 3. Horváth Róbert: *Magda Pál (1770—1841) a statisztikus és társadalomtudós* (Szeged, 1968.) 26 l.

Fasc. 4. Nagy Károly: *A kormány elismerése a mai nemzetközi jogban* (Szeged, 1968.) 91 l.

Fasc. 5. Papp Ignác: *A demokrácia elméleti és gyakorlati kérdései a termelőszervezetekben* (Szeged, 1968.) 136 l.

Fasc. 6. Ruzsoly József: *A választási bíráskodás Magyarországon a két nemzetgyűlés idején (1920—1926)* (Szeged, 1968.) 48 l.

Fasc. 7. Veres József: *A termelészövetkezeti tagok munkaügyi jellegű jogvitái* (Szeged, 1968.) 32 l.

Fasc. 8. György Antalffy: *Le concept de la souveraineté dans la théorie générale de l'Etat et du droit* (Szeged, 1968.) 27 l.

Fasc. 9. István Szentpéteri: *The Development of Interpretation of Bureaucracy* (Szeged, 1968.) 36 l.

Fasc. 10. László Nagy: *The employer's liability for damage caused within the scope of employment on the Hungarian Labour law* (Szeged, 1968.) 144 l.